

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

18 YAŞ ALTINDA TÜRKİYE'YE SIĞINAN SURİYELİ ÇOCUKLARIN DENEYİMLEDİĞİ SORUNLAR VE OLANAKLAR: ÇANKIRI İLİ ÖRNEĞİ

İrem KOŞMAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Kemal DİL

Çankırı-2022

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

18 YAŞ ALTINDA TÜRKİYE'YE SIĞINAN SURİYELİ ÇOCUKLARIN DENEYİMLEDİĞİ SORUNLAR VE OLANAKLAR: ÇANKIRI İLİ ÖRNEĞİ

İrem KOŞMAK

0000-0003-0177-3366

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Kemal DİL

Çankırı-2022

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....ii
TEZ KABUL VE ONAY.....iii
ÖNSÖZ iv
ÖZET.....v
ABSTRACT.....vi
TABLO LİSTESİ……vii

1. GİRİŞ 1

2.GÖÇMEN ÇOCUKLARIN EV SAHİBİ ÜLKEDEKİ KONUMUNA İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR……..…6

2.1.Ekolojik Sistemler Kuramı……...…….....6

3. YÖNTEM…….....17

4. SURİYELİ ÇOCUKLARIN DENEYİMLEDİĞİ SORUNLAR, SUNULAN OLANAKLAR VE SORUNLARI AŞMA PRATİKLERİ……...…….*23*

4.1.Deneyimlenen Sorunlar…….……...…23
4.1.1.Geri Gönderilme Korkusu ve Pasifleşme……...……...……24
4.1.2.Ekonomik Sıkıntılar……...…26
4.1.2.1.Güvencesiz İstihdam…….…..26
4.1.2.2.Eşit İş Eşitsiz Ücret Uygulaması……...……...…28
4.1.3.Göçmenler Arası Gerilim…….……..29
4.1.4.Değersizleşme……30
4.1.5.Barınma Sorunu…….……31
4.1.6.Kimliksizleşme……..33
4.1.7.Olanakları Değerlendirememe……...……..……..34
4.2.Sunulan Olanaklar……..……...…35
4.2.1.Sosyal Yardım Olanakları……..35
4.2.2.Eğitim Olanakları……..36
4.2.3.Gelir Elde Etme Pratikleri……..……39
4.3.Sorunları Aşma Pratikleri……..……..……..…….40
4.3.1.Azımsanan Ayrımcılık Stratejisi……...…….40
4.3.2.Göçmenler Arası Dayanışma Ağları……...……...42
4.3.3.Sosyal Yardımlardan Faydalanma……...……..43
4.3.4.Özel Alanda Kalma Stratejisi…….44
4.3.5.Toplumsal Alanda İzolasyon Uygulama Stratejisi……...….45
4.3.6.İstihdam Alanına Katılma Çabası…….....46

5. SONUÇ VE ÖNERİLER…….……..…...49

KAYNAKÇA.....52
ÖZGEÇMİŞ.....55

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım *18 Yaş Altında Türkiye'ye Sığınan Suriyeli Çocukların Deneyimlediği Sorunlar ve Olanaklar: Çankırı İli Örneği* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

29.08.2022

İrem KOŞMAK

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İrem KOŞMAK tarafından hazırlanan 18 YAŞ ALTINDA TÜRKİYE'YE SIĞINAN SURİYELİ ÇOCUKLARIN DENEYİMLEDİĞİ SORUNLAR VE OLANAKLAR: ÇANKIRI İLİ ÖRNEĞİ başlıklı bu çalışma, 29/07/2022 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda Oybirliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Doç. Dr. Kemal DİL	İmza:……
Üye	: Doç. Dr. Hakan ARSLAN	İmza:……..
Üye	: Dr. Öğretim Üyesi Hakkı KALAYCI	İmza:……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ..... /..../ 202.. tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

18 Yaş Altında Türkiye'ye Sığınan Suriyeli Çocukların Deneyimlediği Sorunlar ve Olanaklar: Çankırı İli Örneği adlı bu tez çalışmasında, 2011 yılında Suriye'de başlayan iç çatışmalar nedeniyle reşit olmayan bir yaşta, çoğunlukla ebeveynleriyle Türkiye'ye sığınan Suriyeli çocukların Türkiye'deki kültürel, toplumsal, ekonomik ve politik dinamiklerle ilişkili olarak deneyimledikleri sorunlar ve olanakları sorgulanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, tez çalışmasında Türkiye'de yerleşik kültürel, toplumsal, ekonomik ve politik dinamiklerin Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin çocukları üzerindeki etkileri Çankırı ili örneği üzerinden betimlenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Kemal DİL'e, tezin yazım aşamasında ve tashihinde katkılarını esirgemediğinden dolayı ve eğitim hayatım boyunca yetişmemde katkısı olan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

29.08.2022

İrem KOŞMAK

ÖZET

Tezin Başlığı: 18 Yaş Altında Türkiye'ye Sığınan Suriyeli Çocukların Deneyimlediği Sorunlar ve Olanaklar: Çankırı İli Örneği

Tezin Yazarı: İrem KOŞMAK

Danışman: Doç. Dr. Kemal Dil

Anabilim Dalı: Sosyoloji

Tezin Türü: Yüksek Lisans Tezi

Kabul Tarihi: 29.08.2022

Orta Doğu ülkelerinde meydana gelen "Arap Baharı" hareketinin 2011 yılında Suriye'ye de sıçraması ile ülkede meydana gelen iç karışıklıklar, yerini vatandaşların can ve mal güvenliğini tehdit eden iç savaşa bırakmıştır. Bu iç savaş ülkede itici bir neden haline gelip Suriyeli vatandaşları göç etmek zorunda bırakmıştır. Bu göç hem Suriye içi (iç göç) hem de Suriye dışı (dış göç) yönünde gerçekleşmiştir. Suriye dışı göçlerden etkilenen ve göç alan ülkeler arasında Türkiye başta gelmiştir. Türkiye uyguladığı "Açık Kapı Politikası" söylemiyle göçmenlere geçici koruma statüsü vermiştir. Kontrolsüz bir şekilde ilerleyen hareketlilik Türkiye'de toplumsal, siyasal ve ekonomik sorunlara neden olduğu gibi yerli vatandaşlar ile göçmenler arasında gerilimlere ve çatışmalara da neden olmuştur. Bu çalışmada, bu çatışmalar nedeniyle 18 yaş altındayken Türkiye'ye sığınan Suriyeli çocukların deneyimlediği sorunlar ve olanaklar Çankırı ili örneği üzerinden sorgulanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda öncelikle ilgili alan yazın taranmıştır. Sonrasında konuya uygun, yarı yapılandırılmış soru kâğıdı üzerinden nitel araştırma yöntemi kapsamında derinlemesine görüşme tekniğiyle veriler, saha çalışmasında toplanmaya çalışılmıştır. Görüşmeler 18 yaş altında Türkiye'ye sığınan Suriyeli çocukların üzerinden yürütülmüştür. Saha çalışması, Türkiye'de bulunma sürecinde Türkçe konuşabilen katılımcılarla yürütülmüştür. Çalışmada katılımcıların genelinin ekonomik alanda zorlanmalar yaşadığı ve bu zorlanmalara karşı geri gönderilme korkusunun da etkisiyle direnmek için çaba sarf ettikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Göç, Suriyeli Sığınmacı, Çocuk Göçmen

ABSTRACT

Thesis Title: Diffeculties And Facilities That The Syrian Youngs Have Experienced When They Had Come To Turkey At Under Eighteen

Author: İrem KOŞMAK

Supervisor: Doç. Dr. Kemal Dil

Department: Sociology

Thesis Type: Master's Thesis

Date: 29.08.2022

With the spread of the "Arab Spring" movement in the Middle East countries to Syria in 2011, the internal turmoil in the country left its place to the civil war that threatened the safety of life and property of the citizens. This civil war has become a driving force in the country and forced Syrian citizens to migrate. This migration took place both inside Syria (internal migration) and outside Syria (external migration). Turkey came first among the countries that were affected by and received immigration from non-Syria. Turkey has given temporary protection status to immigrants with its "Open Door Policy" discourse. The uncontrolled movement caused social, political and economic problems in Turkey, as well as tensions and conflicts between local citizens and immigrants. In this study, the problems and opportunities experienced by Syrian children who took refuge in Turkey when they were under the age of 18 due to these conflicts were tried to be questioned through the example of Çankırı province. In this context, first of all, the relevant literature was scanned. Afterwards, the data was tried to be collected in the field study with the in-depth interview technique within the scope of the qualitative research method on the semi-structured question paper suitable for the subject. The interviews were conducted with Syrian children under the age of 18 who took refuge in Turkey. The fieldwork was carried out with participants who could speak Turkish during their stay in Turkey. In the study, it was observed that the majority of the participants experienced difficulties in the economic field and they made an effort to resist these difficulties due to the fear of being sent back.

Keywords: Migration, Syrian Refugees, Child Migrants

TABLO LİSTESİ

Tablo No Sayfa

Tablo 1: Katılımcıları Tanıtıcı Tablo…….....…19

Tablo 2: Sorular ve Katılımcıları Tanımlayıcı Tablo……...…21

1.GİRİŞ

Göç olgusu, tarihin hemen hemen her döneminde karşımıza çıkmış ve bundan sonra da çıkacak olan insanların coğrafi yer değişikliğini içeren bir olgudur. Bu sebeple göç tarih boyunca literatürde kendisine sıklıkla yer bulmuştur; çeşitli alt disiplinleriyle ele alınıp incelenmiştir. Bu çalışmada da 18 yaş altında Türkiye'ye gelen Suriyeli çocukların deneyimlediği sorunlar ve olanaklar Çankırı ili örnekleminde ele alınmıştır. Suriyeli göçlerini başlatan olay Arap Baharı hareketi olarak nitelendirilmektedir. Arap Baharı Orta Doğu ülkelerinde, Arap halklarının özgürlük ve bağımsızlık istekleri sebebiyle ortaya çıkmıştır. Bu hareket hem toplumsal hem de siyasi bir hareket özelliği taşımaktadır. Aynı zamanda silahlı olan bu hareketin etkileri 2011 yılında Suriye'de bir iç çatışma olarak kendini göstermiştir. Ülkede karışıklıklar meydana gelmiş ve vatandaşların can ve mal güvenliği kalmamıştır. Bu sebeple başlayan göçler Suriye içi ve Suriye dışı olmak üzere iki şekilde gerçekleşmiştir. Yapılan Suriye dışı göçlerden birçok ülke etkilenmiştir. Etkilenen ülkeler arasında hem sınır komşusu olması nedeniyle hem de uyguladığı politikalar nedeniyle Türkiye başta gelmektedir. Türkiye "Açık Kapı Politikası" uygulamıştır ve bununla birlikte göçler kontrolsüz bir hal almıştır. Yaşanan göç olayı Türkiye'de hem ekonomik hem toplumsal hem de siyasal problemlere yol açtığı gibi yerli halkı da tedirgin etmiştir. Vatandaşlar sığınmacılara karşı dışlama ve ülkeye girişlerini istememe gibi tavırlar sergilemişlerdir. Genel olarak aileleriyle birlikte bu göç olayı karşısında daha küçük yaşta hiç bilmedikleri bir ülkeye göç ederek, o ülkenin dilini, dinini, siyasal ve toplumsal yapısını, kültürel düzeyini öğrenip buna göre süregelen yaşantısında harmanlanmak zorunda kalan çocukların görüşleri bu çalışmanın ana temasını oluşturmuştur. Göç olgusuyla ilgili yapılan çalışmalarda, genel anlamda göçün göçmenler üzerindeki etkisi araştırılıp incelenirken bu çalışmada daha çok göçmenlerin çocukları üzerindeki etkisinde durulmuştur. Türkiye'de yerleşik kültürel, toplumsal, ekonomik ve politik dinamiklerin Türkiye'ye sığınan Suriyeliler 'in çocukları üzerindeki etkileri Çankırı ili üzerinde betimlemek, bu konu üzerinde planlanan araştırma ve geliştirilen çalışmalara veri sağlayacaktır.

Göç olgusuna tarihsel süreç üzerinden bakıldığında bu olgunun çeşitli nedenlerle oluştuğu farklı yaklaşımlarla ve tanımlamalarla ortaya koyulmuştur. Bu doğrultuda Karpat'a atfen Karak (2014) "göç, asıl yerinden ulaşılmak istenen yere harekettir" derken dikkati göçmenin coğrafi yer değişikliğine çekmiştir. Lee'ye atfen Akyıldız

(2016) göçü, kalıcı ya da yarı kalıcı yer değiştirmeler olarak tanımlar ve Lee bu tanımıyla dikkati göçün süreli ya da süresiz oluşuna çeker. Eisenstadt ve Jackson'a atfen Serinken ise göçün sosyal boyutunu dikkate alır ve göçün coğrafik olarak yer değiştirmeden öte, bir toplumdan başka bir topluma yapıldığına işaret eder. Göçün sosyal ve toplumsal yönünü ele alan Eisenstadt ve Jackson göç ile bir araya gelen iki farklı toplumun etkileşimine dikkat çekmektedir. Özer'e atfen Sayın' da göç sonucu oluşan toplumsal yapı farklılıklarına vurguda bulunmuştur ve göçü, coğrafi mekân değiştirme sürecinin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi boyutlarıyla toplum yapısını değiştiren nüfus hareketleri olarak tanımlamıştır. Sayın'ın bu yorumu göç edilen toplumun homojenliğinin bozabileceği yönündedir ve toplumların farklı yönlerinin sosyal yapısında çatışma çıkarabilmesi olasıdır. Koçak ve Terzi (2012) göç kavramını, insanların bulundukları yerden ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel nedenlerden dolayı başka bir yere hareket etmelerine verilen genel bir ad, evrensel bir olay olarak tanımlarlar. Koçak ve Terzi bu tanımıyla göç olgusunun arkasında göçmenler için bulunan itici faktörler olduğuna dikkat çekmiştir. Farr'a atfen Çağlayan (2006) "göçün, hiçbir kesin kanuna bağlı olmaksızın yürüdüğü" fikrini savunmaktadır. Bu fikriyle göçün herhangi bir esasa dayanmadan süregelmiş ve süregelecek olan bir olgu olduğuna dikkat çekmektedir. Şimşek'e (2018) göre göç tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Hatta insanlık tarihi göç tarihidir denilebilir yorumuyla göçün insan hayatının en başından bu yana var olan bir olgu olduğuna dikkat çekiyor. Ekici ve Tuncel'e (2015) göre "Canlılar içinde özel bir yeri olan insan ve insana dair olanı değerli ve anlamlı kılan, bunların bulundukları mekânla kurduğu bağdır." Göç ise, insan ile mekân arasındaki bağı zedeleyen önemli unsurlardan biridir. Göçün göçmenlerin ana yurdundan edilerek asıl mekânlarından koparılmasına neden olan bir olgu olduğuna dikkat çekmiştir.

Tüm bu açıklamalar göçün tanımını örneklerken farklı tanımlamalar içermekle birlikte göç olgusunun coğrafi yer değişikliği olduğu, ortak tema olarak dikkat çekmiştir. Alan yazında yer alan bu tanımlara da bakıldığında göçün temelinde aslen toplumsal, ekonomik, kültürel veya siyasal sebeplerin yattığı tekrar görülmüştür. Göçün sebepleri kadar elbette sonuçları da önemli olduğundan bu çalışma özelinde on sekiz yaş altı Suriyeli sığınmacı çocukların Türkiye'ye geldikten sonraki süreçte yaşadıkları sorgulanmıştır.

Suriyeli sığınmacı göçlerinden en çok etkilenen ülkeler arasında Türkiye başta gelmektedir. Türkiye'ye yapılan Suriyeli sığınmacı göçleri hakkında çalışanlar bu konuyu farklı boyutlardan ele almışlardır. Örneğin Çakı (2018), "yaşanan bu süreçte kontrol mekanizması her ne kadar merkezi idareye verilmiş olsa da göç yönetişimine ihtiyaç duyulmuştur" diyerek Suriyeli göçlerini çalışırken üzerinde durduğu asıl konu Türkiye'nin bu göç olayını nasıl yönettiği olmuştur. Göç yönetişimini ve uygulanan politikaları çalışmasında değerlendirmiştir. Tunca ve Karadağ (2018) ise, birlikte yürüttükleri çalışmada, Türkiye'de Suriyelilerin toplumda yüksek oranda kabul gördüklerini ancak bazı konularda yine de önemli hassasiyet ve tereddütlerinin olduğunu belirtmiş ve yaptıkları çalışmada sığınmacıların illere göre dağılımlarını ve yaş dağılımlarını göstermişlerdir. Ayrıca onlara yönelik yapılan düzenlemelerden bahsetmişlerdir. Çevik (2016) ise, yaptığı çalışmada, "Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye gelmesiyle ortaya çıkan en önemli sorunlardan biri sağlık sorunudur" diyerek çalışmasında Türkiye'ye göçün etkilerini ele alırken sağlık sorununa değinmiştir. Gümüş (2018) yaptığı çalışmasında, göçün kuramlarından bahsederek kavramsal çerçevesini oluşturmuş ve göçü Gaziantep örneği üzerinden sosyal, ekonomik ve kültürel bağlamda sığınmacı ve Türkiye açısından incelemiştir. Akın ve Bozbaş (2020) yaptıkları saha araştırmasında sığınmacıların etnik köken ve dini inançlarına değinmiş, kaç yıldır Türkiye'de yaşadıklarını ve gelir kaynaklarını incelemişlerdir. Böylelikle genel anlamda sığınmacıların Suriye'deki statüleri ile Türkiye'deki statülerini karşılaştırmış ve çalışmada göçün sosyolojik boyutundan bahsetmişlerdir. Ağır ve Sezik (2015) ise yaptıkları çalışmada, sığınmacıların Türkiye'ye geldikten sonra davranışlarındaki olumlu ve olumsuz tepkilerden bahsederek bu yeni toplumda ortaya çıkabilecek olan güvenlik sorunlarına değinmişlerdir. Göç dalgası sonucunda ortaya çıkan sorunlara kısaca değinmiş ve olması muhtemel güvenlik sorunlarını ayrıntılı incelemişlerdir. Bahadır ve Demiral (2019) yaptıkları çalışmada göçün zorunlu olarak meydana geldiğinden bahsetmiş ve sığınmacılar arasında çocuklara değinmişlerdir. Göç ettikleri yeni ülkede geçinmek zorunda olan sığınmacıların çocuklarını da çalıştırmak durumunda kaldığından bahsedip çocuk işçiliğini ele almışlardır. Çocukların küçük yaşta çalışıp maruz kaldıkları zorlayıcı etkileri çalışmada incelemişlerdir. Yıldırım ve Dinler (2021) yaptıkları çalışmada sığınmacıların entegrasyonunu incelemişlerdir. Bu entegrasyonu etkileyen temel faktörler üzerinde durmuşlardır ve Türkiye'de bu entegrasyon süreci

kapsamında ortaya çıkması muhtemel problemleri ele almışlardır. Ertaş ve Kıraç (2017) ise yaptıkları çalışmada, İstanbul örneği üzerinden sığınmacıların Türkiye'deki eğitimleri üzerinde durmuştur. Göç sebebiyle çocukların yarıda kalan eğitim hayatları ile ilgili Türkiye'de geliştirilen yöntemler üzerine bir çalışma yapmışlardır.

Yapılan bu çalışmalar göstermektedir ki, Türkiye'de son 11 yıldır yaşanan bu göç dalgası akademik çalışmalarda önemli bir yer tutmuş ve uzmanlarca çeşitli boyutlarda ele alınıp incelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada da Suriyeli göçünün on sekiz yaşının altındaki çocuklar için etkileri toplumsal, ekonomik, sağlık ve eğitim alanları boyutunda incelendiğinden literatüre katkısı olacağı düşünülmüştür. 18 yaş altı göç etmek durumunda kalan bu çocuklar yerli vatandaşlarından çocuklarından farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar temelde sığınmacı çocukların yeni ülkede karşılaştıkları sorunların beraberinde getirdiği sorumluluklardır. Normal şartlar altında yetişkin problemleri sayılabilecek problemlerle (barınma sorunu, iş bulma, ekonomik sorunlar, çalışma hayatı…) göç olayı sonucu karşı karşıya kaşan sığınmacı çocuklar erken yaşta büyümek zorunda kalmışlardır. Çalışmada ekolojik sistemler kuramı üzerinden çocukların diğer bireyler ve çevreyle etkileşimi kapsamında göçün gelişim döngülerine olan etkilerine yer verilmiştir. Kuram ve alt sistemleri detaylı açıklanmıştır ve göçmen çocuklarla ilişkilendirilmiştir.

Bu çalışma Çankırı ili özelinde nitel araştırma yöntemi kullanarak yürütülmüştür. Karataş (2015) 'a göre nitel yöntemle tasarlanmış araştırmalarda ele alınan konu hakkında derin bir kavrayışa ulaşma çabası vardır. Bu yönüyle araştırmacı bir kâşif gibi hareket ederek ilave sorularla gerçekliğin izini sürer ve muhatabının öznel bakış açısına önem verir. Nitel araştırma yönteminin etnografi tasarımının görüşme tekniğinin kullanıldığı bu çalışma da amaç, katılımcılardan derinlemesine veri sağlamaktır. Kartarı (2017)'ya göre etnografi tasarımı araştırma nesnesini gündelik yaşam rutini içinde anlamaya çalışır. Bir tarafta gündelik yaşamın akışı içinde, farklı bağlamlardaki davranışları, sözleri, görünür etkileşimleri, diğer tarafta duyguları, inançları, söylemleri vardır. Etnografik çalışma bunların her birini tek tek hem de hepsini bütün olarak anlamaya çalışma çabasıdır. Bu çalışmada da katılımcılardan veri elde ederken her yönüyle anlamlandırabilmek adına etnografi tasarımı kullanılmıştır. Toplamda sekiz kadın ve sekiz erkek olmak üzere on altı katılımcı ile görüşme sağlanmıştır. Her biriyle ayrı ayrı görüşme sağlanmıştır ve önceden hazırlanmış olan

açık uçlu sorular kendilerine yöneltilmiştir. Görüşme sırasında katılımcılara kendilerini ifade edebilmeleri için yeterince zaman tanınmış ve görüşmelerin derinlemesine olmasına özen gösterilmiştir. Çalışmada görülen kısıtlar arasında, katılımcıların ilk başta görüşmeye katılmak istememesi ve soruları cevaplarken tedirginlik gösterip ifadelerindeki açıklığın şüpheli olması sayılabilir. Katılımcılara çalışmanın kapsamı hakkında detaylı bilgi verilip, kendilerini zor duruma sokacak herhangi bir durumun olmadığı konusunda ikna edildikten sonra elde dilen veriler daha kapsamlı olmaya başlamıştır. Yapılan görüşmeler ışığında çalışma, deneyimlenen sorunlar, sunulan olanaklar ve sorunları aşma pratikleri olarak bölümlere ayrılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara değinilen bu kısımda deneyimlenen sorunlar başlığı altında katılımcılardaki geri gönderilme korkusu ve pasifleşme, ekonomik sıkıntılar, katılımcılara uygulanan eşit iş eşitsiz ücret uygulamaları, değersizleşme, yaşanılan barınma sorunları, katılımcıların kimliksizleşmesi ve katılımcıların olanakları değerlendirememesi gibi konulara değinilmiştir. Sunulan olanaklar başlığı altında ise sosyal yardım olanakları, katılımcılara sunulan eğitim olanakları ve katılımcıların gelir elde etme pratiklerine değinilmiştir. Sorunları aşma pratiklerinde ise katılımcıların dışlanmaya karşı kendiliğinden geliştirdikleri savunma mekanizma olan azımsanan ayrımcılık stratejisi, kendi aralarındaki dayanışma ağları, özel alanda kalma stratejileri ve buna bağlı kendilerini toplumsal alanda izole etmeleri ve istihdam alanına katılma çabalarına değinilmiştir. Çalışmanın son bölümünü oluşturan ve elde edilen bulgulardan oluşan bu başlıklardan yanı sıra çalışmanın ana başlıkları giriş, göçmen çocukların ev sahibi ülkedeki konumuna ilişkin yaklaşımlar, yöntem ve Suriyeli çocukların deneyimlediği sorunlar, sunulan olanaklar ve sorunları aşma pratikleri olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.

2.GÖÇMEN ÇOCUKLARIN EV SAHİBİ ÜLKEDEKİ KONUMUNA İLİŞKİN KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Zorunlu veya düzensiz göç çocuklar üzerinde, gelişimsel bağlamda olumsuz etkiler oluşturabilmektedir. Bu olumsuz etkiler 18 yaş altı çocuklarda daha da ön plana çıkmaktadır. Çocukların göç sonrası karşılaşabilecekleri riskler (barınma ve beslenme, sağlık, eğitim, çocuk işçiliği, suç çeteleri, fiziksel ve cinsel istismar gibi) göz önünde bulundurulduğunda, onların ihtiyaçlarının giderilmesi bu riskleri en aza indirmek yönünde daha da önem kazanmaktadır. Merton'a atfen Kızmaz (2018), alt sınıfa mensup olan bireylerin, meşru amaçlara yasal yollardan ulaşma imkanlarının daha fazla engellendiğini veya bloke edildiğini ileri sürerek, alt sınıf ile suçluluk arasında yakın ilişkiye dikkat çekmektedir. Burada ev sahibi ülkeye yabancı olduklarından ve ekonomik anlamda kötü durumda olduklarından alt sınıf olarak göçmenler görülebilmektedir. Göç sonucunda sosyal ve psikolojik olarak olumsuz etkilenmiş ve alt sınıfta yer alan çocuklar, ev sahibi ülkede risklerle de karşı karşıya kalınca psikolojik durumları daha da olumsuz yönde etkilenmekte ve alt sınıf ile suçluluk arasındaki yakın ilişki ortaya çıkarak suça karışma olasılıkları artmadır. Göçe katılan çocuklar bu olayı bazen aileleriyle bazen de ailesiz hatta yakınları dahi olmadan yaşamaktadır. Bu duruma ilişkin alanyazında "refakatsiz göçmen çocuk" kavramı ortaya konulmuştur. Gürle (2012) 'ye göre refakatsiz çocuk, her iki ebeveyninden ve akrabalarından ayrı düşmüş ve yasal olarak veya teamülen çocuğa bakmakla yükümlü bir yetişkinin sorumluluğu altında olmayan çocuklara denir. Bu kavramda kastedilen kısaca çocukların yanlarında birinci dereceden hiçbir yakının bulunmamasıdır. Bu durumda göçmen çocuk risklere daha da açık bir konuma gelmektedir. 18 yaş altı her çocuk korunmaya muhtaç olarak kabul edildiğinden, savunmasız kalan çocuklar için ev sahibi ülkedeki konumları ve ülkeye uyum süreçleri daha sancılı olabilmektedir. Suriyeli sığınmacıların göç süreçlerini daha çok 18 yaş altı çocuklar kapsamında ele alan bu çalışmada göçün çocuklara etkileri ekolojik sistemler kuramı çerçevesinde sorunsallaştırılmıştır.

2.1.Ekolojik Sistemler Kuramı

Eslek ve Irmak (2018)'a göre bu kuram Urie Bronfenbrenner tarafından geliştirilmiştir. Bronfenbrenner' a göre "insanların varoluşu bireyi merkeze almaktadır

ve içinde bulunulan sistemler (iletişim halindeki insan toplulukları) ve bu sistemlerin birbiriyle etkileşimi sonucunda varoluş belirlenir. Eslek ve Irmak (2018)'a göre, ekolojik sistemler kuramı, bireyin diğer bireylerle karşılıklı etkileşimini incelemektedir ve çocuğun gelişim döngüsü baz alındığında insanlar arasındaki ilişkilerin önemine vurgu yapmaktadır. Bu kurama göre, çocuğun yaşı ilerledikçe ve çocuk geliştikçe riskler artmaktadır ve bununla birlikte etkileşimlerdeki başarı daha karmaşık bir hal almaktadır. Dolayısıyla, gelişim, çocuğun içinde bulunduğu çevrenin ilişkilerinin bir bütünündür ve gelişim aynı zamanda değişimin de bir ürünüdür. Bireylerdeki değişimler kaçınılmaz olduğundan çocuğun gelişiminde değişimin rolü büyüktür, çünkü çevresel değişim ve etkileşim durağanlık göstermemektedir. Bu değişimler her bir sistemde bir diğerini etkilemektedir. Bronfenbrenner bu sistemleri sırasıyla mikrosistem, mezosistem, ekzosistem, makrosistem ve kronosistem olarak adlandırmaktadır. Göç olayı sonucu çocuğun hayatında meydana gelen önemli değişimler çocuğun gelişimini de önemli ölçüde etkileyeceğinden, ekolojik sistemler kuramı da ekolojik değişmelerin (ekonomik durumlar, savaşlar, göçler, vs.) sonuçlarının çocuk üzerindeki etkilerini, gelişimlerini nasıl değiştirdiğini ortaya koymaktadır. Bu sistemlerden ilki mikrosistemdir. Normal şartlar altında mikrosistem bir çocuğun gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Mikrosistem aile, yakın akraba ve arkadaşlıklardan oluşmaktadır. Zorunlu veya düzensiz göç gibi olağan dışı gerçekleşen durumlar sonucunda ise mikrosistemde ortaya çıkan farklılıklar çocuğu olumsuz yönde etkileyebilmektedir. En önemli mikrosistem olan ailede, göç ile ortaya çıkan kayıplar, dağılmalar ve parçalanmalar çocuğu sosyal ve psikolojik olarak olumsuz etkilemektedir. Göç olayında çocuğun en çok aile bireyleriyle bir arada olmaya ve korunmaya ihtiyacı olduğundan, bunun aksi bir durumla karşılaşıldığında çocuk için her şey daha da zorlaşmaktadır ve karmaşık bir hal almaktadır. *Refakatsiz çocuk* kavramı hem göç etmek durumunda kalıp hem de ailesinden mahrum bırakılan çocuklar için ev sahibi ülkede yalnızlık ve çaresizlik demektir. Bu açıdan göçmen çocukların ev sahibi ülkede aileleriyle birlikte yaşamaları, onların olası çeşitli risklere karşı korur. Mikrosistemde, göçmen çocukların yeni bir ülkeye göç ettiklerinde karşılaşacakları ilk risk barınma ve beslenmedir. Göç olayı Suriyeli sığınmacıların göçleri gibi kitleler halinde, yoğun ve düzensiz gerçekleştiğinde göçmenlerin barınma şartları genelde kötü şartlardaki gelişmemiş yerleşim yerlerine doğru olmaktadır. Göçmende "barınayım da ne olursa olsun" mantığı olduğundan ve kendi ekonomik

imkânları doğrultusunda hareket ettiğinden çocuklar yeni ülkede genellikle kötü mekanlarda yetişip gelişmektedirler. Barınma riski öncelikli bir risktir ve "eğer barınacak yer bulamazsak" tedirginliği göçmenleri her konuma razı olmaya bırakan bir hal almaktadır. Bir başka risk ise beslenme riskidir.

Göçmenler ekonomik açıdan zorlanmalar yaşadığından, ev sahibi ülkede yüksek emekle düşük ücretli işlerde çalışmak durumunda kalmaktadırlar.

Bozpinar (2020)'a göre Marx'ın "emek değer yasası"nda işçi, emeğinden başka verebilecek hiçbir şeyi kalmamış kişidir. Burada da emeğinden başka verebilecek hiçbir şeyi kalmayan işçi konumunda göçmenler bulunmaktadır. Çünkü hem barınabilmek için hem de kendilerinin ve ailelerinin en temel ihtiyaçları olan beslenme ihtiyacını karşılayabilmek için buna mecbur kalmaktadırlar. Genellikle çalışma saatleri fazladır ve bu durum da aslında çocuklar için ebeveynlerine duydukları ihtiyaç kapsamında olumsuz etkiler yaratmaktadır. Göç sonrasında çocuklar en çok ihtiyaç duydukları ebeveynleriyle birlikte olma istekleri karşılanmamaktadır ve bu durum onlarda davranışsal sapmalara neden olabilmektedir. Göçmen çocuklar için aynı şekilde göç ile birlikte arkadaşlarından kopma durumunun meydana gelmesi ve ev sahibi ülkede kendi akranlarıyla arkadaşlık kurmada zorlanmalar yaşaması, çocuk için mikrosistemde çöküşler meydana getirebilmektedir. Bunun dışında göç edilen ev sahibi ülke ile farklı kültür ve normlara sahip olmak, çatışma oluşturabileceğinden, aile içi ilişkilerin zarar görmemesi adına ebeveynlerin çocuğun yeni ülke kültürüyle kültürlenmesini desteklemesi gerekmektedir. Ebeveynler bu ihtiyacı karşılamamaları durumunda, çocuk yeni ülkede daha pasif ve içine kapanık yetişebilmektedir. Çocuğun adaptasyon sürecinde ebeveynler, ona destek olmak yerine, korumak adı altında onu sosyal çevreden kısıtlamaya başladığında (bunun sebebi iki kültürün sosyal yapılarının, alışkanlıklarının ve normlarının hatta din, dil ve ırklarının farklı olması olabilmektedir), çocuk ve ebeveynler arasında ciddi çatışmalar görülebilmektedir. Ebeveynler hem göçte başrolü oynayıp hem de göçten sonra çocuklara karşı destekleyici tavır sergilemezler ise, çocuk için içinde bulundukları durum, ebeveynlerinin suçu olarak kabul görebilmektedir ve çocukların gözünde ebeveynlerine karşı bir yetersizlik durumu meydana gelebilmektedir. Bu gibi durumlarda, çocukların ebeveynleri tarafından bu uyum sürecinde desteklenmeleri, çok önemlidir.

Çocuk için uyum ve desteklenme sürecine olumlu etki eden bir diğer faktör de akranlarıdır. Bu destek, ev sahibi ülkedeki çocuklar için bazen ayrımcılık, dışlanma ve ötekileştirme gibi uyum sürecini olumsuz yönde etkileyebilecek davranışlar da olabilmektedir. Ev sahibi ülkenin yerlisi olan çocuklar, göçmen çocuklara karşı ön yargılı davranabilmekte ve onları istememe eğiliminde olabilmektedirler. Bu istememe, ön yargı, ayrımcılık yapma gibi davranışların kaynağında onların ebeveynlerinin göçmenler için tutumları başrolde olabilmektedir.

Çocuklar ebeveynlerinden, onların tutumundan ve konuşmalarından etkilenerek, göçmen çocuklara karşı aşağılayıcı tavırlar sergileyebilmekte veya hiç iletişim kurmayarak onları kendi içlerine almayıp, dışlayabilmektedirler. Bu durumda göçmen çocuklar için, kendi akranlarından gördükleri dışlanma tavrı, uyum sürecinin sancılı geçmesine neden olabilmektedir.

Eslek ve Irmak'a (2018) göre, göçmen çocuklar, yeni kültüre uyum çabalarını destekleyecek en önemli yerlerden biri olan okula, özellikle dilden kaynaklı problemler nedeniyle uyum sağmakta zorlanırlar. Bu durumda öğretmenlerin göçmen çocukların sosyalleşmelerini ve kültürlenmelerini desteklemeleri önem kazanır. Çocukların gerçekten de ev sahibi ülkede en çok sosyalleşebilecekleri ortam okullar olduğundan, burada görev daha çok öğretmenlere düşmektedir. Öğretmenin ev sahibi ülkedeki yerli çocuklar ve göçmen çocuklar arasında ayrımcılık yapmadan eğitim vermesi, göçmen çocuklara daha özenle davranması ve çocukları birbirleriyle kaynaştırması gerekmektedir. Çocuğun yaşayacağı ilk problem dil problemi olduğundan, iletişim kurabilmesi açısında okuldan ev sahibi ülkenin dilini öğrenip kavrayabilmek için anlayış ve destek görmesi, öğretmenlerinden hoşgörü görmesi ve arkadaşlarından kabul görmesi, uyumu kolaylaştıracağı gibi, çocuğun yeni ülkedeki gelişimine de katkısı çok büyük olacaktır. Okulda ev sahibi ülkenin dilini öğrenen çocukların, ebeveynleri ve diğer aile bireyleri açısından da konumları farklılaşmaktadır. Çünkü çocuk okulda ne öğreniyorsa, özellikle dil konusunda, aynısını aile bireylerine de aktaracaktır. Öğrendiği yeni dili onlara da öğretecek, bu yeni ülkenin norm ve kurallarını onlara da aktaracaktır.

Mezosistem ise, mikrosistemteki etkiler sonucunda meydana gelir. Sistemler birbiri ile etkileşim halindedir ve birbirleriyle uyum içinde olmaları çocuk üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Bu uyumun oluşması aşamasında da okul önemli bir faktördür.

Çocuğun okul ile ilişkileri, yani öğretmenleri ve arkadaşları arasındaki uyumu, değişim evresini daha kolay geçirebilmesini sağlayabilmektedir. Çocuğun ev sahibi ülkenin dilini öğrenmesi, kültürlenmesi ve yeni ülkeye ayak uydurabilmesi açısından, aileden ve okuldan gördüğü destek başta gelmektedir. Bu destek içinde çocuktan önce ebeveynlerin yeni ülkeye uyum sağlamada istekli olması beklenmektedir. Ebeveynler çocuklarının okul ilişkileri ve arkadaşlık ilişkileri konularında yetersiz kaldığında, çocuğun gelişimi için okul hayatlarını takip etmekte ve öğretmenlerle iletişim kurmada zayıf kaldıklarında, bu durum çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Çocuğun gelişimi için ev sahibi ülkedeki önemli bir başka risk de eğitime ilişkindir. Bu risk, okula gidememe, okulu yarıda bırakma, okula gidilse bile adapte olamama, çocuğun öğretmenlerle ve arkadaşlarıyla anlaşamaması, ev sahibi ülkedeki eğitim sistemine yabancı olması ve dil sorunundan kaynaklı başlıca problemleri içermektedir.

Gencer (2019)'a göre Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesine göre her çocuğun "yaşama, katılım, korunma ve gelişim" olmak üzere 4 temel gereksinimi ve hakkı bulunmaktadır. Her çocuk gelişebilmek için doğduğu andan itibaren, beslenmeye, uykuya, hareket edebilmeye, korunmaya gereksinim duyar. Bunların yanında çocuğun gelişim süreçleri için eğitim hakkı temel bir hak olarak tanımlanmıştır. En önemli uluslararası sözleşmeler arasında yer alan BM çocuk haklarına dair sözleşmeye göre, bu sözleşmeye taraf ülkelerdeki tüm çocukların bu haklardan eşit şekillerde faydalanmaları gerekmektedir. Bu sebeple, eğitim süreçlerinde ki tüm hizmetlerde ve bu konularda yapılacak her çalışmada, Suriyeli çocukların da dikkate alınması gerekmektedir.

Ekolojik sistemler kuramının üçüncüsü olan ekzosistemle, çocuklar doğrudan etkileşim halinde bulunmasa bile, ekzosistem onların gelişimini dolaylı yollardan etkilediğini ileri sürer. Buna örnek olarak çocukların anne ve babalarının ev sahibi ülkedeki işleri, çalışma hayatlarındaki koşulları gösterilebilir. Ekzosistemde, çocuğun yaşadığı yerin konumu da önemlidir. Kendileri gibi göçmen ailelerin bulunduğu bir çevrede yaşadıklarında ev sahibi ülke ile uyum süreçleri, yeni dili öğrenmeleri ve kültürlenmeleri zorlaşmaktadır. Göçmenler ve çocukları için olası en yararlı durum hem diğer göçmenlerle bağlarını koparmamak hem de yeni ülkeyle uyumlarını zorlaştıracak durumlardan sakınarak güçlenmesini sağmaya çalışmaktır. Böylece hem kendilerinde hem de çocuklarında ortaya çıkması olası toplumsal problemler azaltılmış

olacaktır. Çocukların ev sahibi ülkede karşılaşabilecekleri bir risk olarak burada suç çeteleri örnek verilebilmektedir. Park ve Burgess'e atfen Karasu (2018)'ya göre göre Chicago Okulu, göç ve suç üzerine ilk çalışmaları yapan okul olup, ekoloji Kuramını geliştirmiştir. Chicago'nun yoğun göç alan yapısı, onu karmaşık, yaşanması zor bir suç kenti haline getirmiştir. Göçün toplumsal denetimi zayıflattığını gören Şikago Okulu'na göre, göçmenler hem toplumsal denetimin olmayışı hem de işsizlik, açlık ve sefalet gibi nedenlerle suça daha yatkın hale gelmektedirler. Birey, tanımadığı çevrede, ayıplanma korkusunun olmayışı sayesinde daha fazla sapkın davranış ve suça yönelmektedir.

Göçmenlerin içinde bulundukları ekonomik temelli problemli durumlar ve yabancı bir ülkede içlerinde bulundukları belirsizlik, onları suç işlemeye sevk etmektedir. Ev sahibi ülkede uğradıkları ayrımcılık ve ötekileşmeyle de bu durum birleşince suç işlemek onlar için kaçınılmaz bir hal almaktadır. Bu durum da çocuklar için risk oluşturmaktadır. Çünkü 18 yaş altı çocuklar daha çok büyüklerini örnek almak eğilimde olmaktadırlar. Akranlarında ya da çevrelerindeki yetişkinler arasında suç işleyen göçmenleri ve sergiledikleri tavırları örnek alabilmektedirler.

Slattery'e atfen Karasu (2018)'a göre, bireyin tepkileri üzerinden göç ve suç ilişkisini açıklayan bir başka önemli teori Anomi Kuramıdır. Slattery'a göre anomi, bireyin yeni geldiği toplum ile daha önce sahip olduğu toplumsal adet ve değerler arasında yaşadığı bocalamayı anlatır. Karasu'ya göre Merton tarafından ortaya atılan ve Durkheim'ın geliştirdiği Anomi Kuramında suç, bireyin göçle birlikte karşılaştığı ve baş edemediği sorunlara karşı verdiği bir tepki olarak ifade edilmektedir (Karasu, 2018).

Can (2004)' a göre Durkheim'ın anomi kuramında suç olgusunun olmadığı hiçbir toplum yoktur. Her toplumda suç, birileri tarafından mutlaka işlenecektir. Durkheim tarafından anomi, kuralsızlık olarak nitelendirilir ve toplumun belli kuralları vardır. Ama bu kuralları ihlal edenler mutlaka olacaktır. Göç olayında da göçmenler tarafından onları suça iten daha çok ekonomik temelli faktörler vardır ve çocuklarda bundan etkilenmektedir.

Göçmenlerin ev sahibi toplumda istenmemesiyle ve ötekileştirilmesiyle, ev sahibi topluma yabancı olduklarından, onların içlerinde onlardan ayrı, daha kötü şartlarda düzensiz yaşadıklarından, yerliler tarafından suçlu olarak yargılanmaktadırlar.

Dursun (1997)'a göre Becker, davranış sapmalarının özel olarak sosyal durumdan kaynaklandığını belirterek göreceli politik-çelişki modeli ile davranış sapmalarını izah etmiştir. Toplum kurallarının damgalayanlar tarafından damgalananlara karşı sınıf, meslek, cinsiyet ve yaşa göre farklı bir şekilde uygulandığı fikrindedir.

Göçmenlerin ev sahibi ülkedeki kamu hizmetlerinden yeterince yararlanamaması, ev sahibi ülkenin eğitimine ve bilgisine yabancı olması, ortak işlerde becerilerinin olmaması gibi durumlar, göçmenleri ve çocukları sapma eğilimine itebilmektedir. Yeterli eğitimi ev sahibi ülkede alamayan göçmenler çocukları da kendi suç örgütlerine dahil edebilmektedirler. Böylelikle, bir nesil aslında yok olmaktadır. Çocukların dolaylı yollardan kendilerini suç çetelerinin içinde bulmasıyla karışabilecekleri risklere sınır ihlalleri, hırsızlık ve adam yaralama gibi asayiş suçları ve insan ticareti örnek verilebilmektedir. Sayın (2018)'a göre, göçmen çocukların karşılaşabilecekleri risklere bir başka örnek olarak da cinsel istismar gösterilebilmektedir. Çocuk işçiliği de bir istismar biçimi olmakla birlikte, çocuğun psikolojisinde çok daha derin izler bırakması nedeniyle, cinsel istismar konusu daha öncelikli görülebilmektedir. Aynı zamanda, cinsel istismar çocuk haklarının ihlali açısından en önemlisi görülebilmektedir. Bu yönüyle, cinsel istismar genelde gizli tutulan, açıklanması ve tanımlanması yönüyle en zor olan istismar çeşidi olarak kabul görebilir. Bu istismar gerek erken yaşta evliliğe uygun değilken çocuklara zoraki yaptırılan evlilikler gerekse ensest ilişkiler yoluyla da görülebilmektedir. Çocuklara yönelik cinsel istismarlarda son zamanlarda yaygınlaşmalar görülmektedir. DSÖ (2019), cinsel istismar çocuğun, kendisinin tam olarak kavrayamadığı, geçerli bir onay vermesi mümkün olamayacak veya gelişme düzeyi açısından buna hazır olmadığı ya da toplumun verili yasalarını veya toplumsal tabularını ihlal eden bir cinsel etkinliğe dâhil edilmesi olarak tanımlanır.

Çocukların cinsel istismarında failler, yaşları gereği, mağdur üzerinde belirli bir yetki, otorite veya sorumluluk taşıyan yetişkinler olabileceği gibi başka çocuklar da olabilir. Polis Akademisi Suç Araştırmaları ve Kriminoloji Araştırma Merkezi (SAMER), 11-13 Aralık 2015 tarihinde Antalya'da "Türkiye'deki Suriyeli mülteci kız çocuklarının maruz kaldığı cinsel istismar" konusunu tartışmıştır. Sempozyumda kamp dışında ve içinde yaşayan Suriyeli kadın ve çocukların kadın tacirlerinin eline düştüğü, Suriyeli küçük kızların imam nikâhıyla kuma yapılmasının yaygınlaştığı, yaş sınırı 11- 12'ye

kadar düştüğü belirtilmiştir. Ayrıca nikâh görüntüsü altında fuhuş ve çocuk-kadın ticaretinin yapıldığı ve zorla çalıştırılan bu kızların yaş ortalamasının 12'ye kadar düşebildiği belirtilmiştir (Türk Tabipleri Birliği, 2016).

Dördüncü sistem ise makrosistemdir. Eslek ve Irmak (2018)'a göre makrosistem, bir toplumun kültürel normlarını, toplumsal ve ekonomik durumlarını, inançlarını ve yaşam standartlarını ele almaktadır. Bu sisteme göre, ev sahibi ülkedeki göçmenlerle ilgili uygulanan politikalar, onlar için yetersiz kaldığında, entegrasyon ve kültürlenme açısından bu durum göçmen aileleri ve çocuklarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Berry'a atfen Gün ve Bayraktar (2008) 'a göre, ev sahibi kültürde göçmenlerle ilgili yasalar ve uygulamalar göçmenlerin kültürlenme biçimini etkilemektedir. Berry, kültürlenme sürecini iki unsur olarak inceler. Göçmenler hem ev sahibi ülkenin kültürünü benimsemeli hem de kendi alt kültürünü korumalıdır. Berry bu iki unsuru ele alarak dört kültürlenme şekli belirlemiştir. Bunlar; bütünleşme, asimilasyon, ayrılma ve marjinalleşmedir. Bütünleşme hem kendi kültüründen hem de ev sahibi ülke kültüründen farklı özellikleri benimseme anlamına gelmektedir. Asimilasyon ise, kendi kültürüyle bağlarını koparıp ev sahibi ülke kültürünü benimseme ve ona uyum sağlamadır. Ayrılma, kişinin ev sahibi ülke kültürünü kabullenmeyip sadece kendi kültürü ile ilişki içinde olmasıdır. Marjinalleşmede ise bireyin iki kültüre de bağlılığı yoktur. Berry, en sağlıklı olanın bütünleşme olduğu belirtmiştir.

Berry'den anlaşıldığı üzere, göçmenlerin ve çocuklarının kültürlenmesinde gerçekten de en sağlıklısı yeni toplumla bütünleşme olarak kabul görebilmektedir. Göçmenler böylelikle hem kültürel değerlerine, inançlarına ve normlarına sadık kalacak yani aidiyet duygularını kaybetmeyecek hem de ev sahibi ülkenin kültürlerini kabul edip kendilerince harmanlayarak ev sahibi toplum arasında yabancılaşmayacaklardır. Bu durum sağlandığı takdirde uyum süreci başarı ile gerçekleşmiş olup, çocukların gelişimi içinde sağlıklı bir ortam hazırlanmış olacaktır. Bunun tersi durumda ortaya kültür çatışması çıktığından, çocuklarda bundan payını almaktadır.

Demirbaş'a göre (2020), kültür çatışması kuramı ilk olarak Amerika'da, artan suç oranlarından göçmenleri sorumlu tutmak amacıyla ortaya atılmıştır. Ancak daha sonra bu teorinin öncüsü Sellin, bu bakış açısının yanlış olduğunu ortaya koyan kuramı geliştirmiştir. Demirbaş'ın deyimiyle Sellin'e göre, bir göçmen, birisi anavatanında,

diğeri göç edilen ülkede olmak üzere iki kültürlü bir psikolojik yapı içerisindedir. Her ne kadar, göçmenin temel kişiliği anavatanındaki toplumsallaşması vasıtasıyla kural olarak oluşmuşsa da göçmen geldiği ülkenin standartlarına daima daha çok yaklaşmak ihtiyacını da duyacaktır. Sellin'e göre çatışma, bu iki kültürün birbirini dışlamaya çalışması sonucunda doğmaktadır. Kültür çatışması kuramına göre, bu kültür çatışmasının içinde yaşayan göçmenler, yabancı işçiler, etnik azınlıklar suç işlemeye daha yatkındır.

Beşinci ve son sistem ise kronosistemdir. Zamanla meydana gelen değişimlerin özellikle çocuğun hayatındaki geçiş dönemlerinde gelişiminde oluşan değişimleri kapsar. Göç olayı gibi normalin aksine işleyen değişimler çocuğun gelişiminde yıpratıcı etkilere sebep olabilmektedir. Özellikle göç olayı çocuğun gelişiminde ergenlik gibi geçiş dönemlerinde meydana geliyorsa, çocuk bu durumdan daha fazla olumsuz etkilenebilmekte ve bu durum travmaya da sebebiyet verebilmektedir. Bu sisteme göre, çocuğun içinde bulunduğu durum ve imkanlar göz önünde bulundurulduğunda, baş etme mekanizması zayıfsa, psikolojik sorunlar ve riskler meydana gelebilmektedir. Bu durumda, göç ile birlikte oluşan değişimler ve güçlüklerin çocuğun gelişimine zarar vermemesi için desteklenmesini gerektirmektedir. Arslan (2008) 'ın deyimiyle Erikson'a göre, bireyin psiko-sosyal gelişim evreleri vardır. Bunlar umut, irade, amaç, yeterlik, sadakat, sevgi, bakım ve akıldır. Erikson'a göre umut, ego kaynaklı ve egonun güçlenmesi ile gerçekleşen bir durumdur. Çocuk için ona güven duygusu veren kişilerin, aynı kişiler olması ve bu durum, sürekliliğiyle ifade edilir. İrade ise çocuğun ilk çocukluk dönemlerinde yetenek ve genel yaklaşımlarını kapsamaktadır. Çocuk kendi istek ve arzularının farkına varır ve özerkliğini hissetmeye başlar. Amaç kısmında ise çocuk gittikçe kendinin farkına varır ve gerçekleştirmek istediği hedeflerin bilincine varmaya başlamaktadır. Yeterlik kısmı ise çocuk artık sistemsel bir eğitim almaya başlamıştır ve öğrenmeye aç konumdadır. Sadakat kısmı, ergenlik dönemlerinin başlamışıyla kimlik oluşumundaki süreçleri kapsamaktadır. Ben duygusu çocukta baskındır ve kendine kimlikler arayıp bulmaktadır. Sevgi evresi yakınlık kavramını da kapsar. Çocuk kendi gerçek kimliğini bulduğu takdirde karşı cinse yönelik bir sevgi beslemesi durumunda bu kimliğini kaybetmeyi göze alır hale gelebilmektedir. Bakım kısmı, üretkenliği de kapsamaktadır. Çocuğun kendini geliştirmesi, kendine yeni bir şeyler katabilmesi, öz fikirlere sahip olması bu evre ile ilişkilendirilmektedir. Son evre olan

akıl evresi ise, ego bütünlüğü ile ilişkilendirilir. Bireyin yaşlılığında hissettikleriyle ve yaşamını kendi gözünden değerlendirdiğindeki tutumu ile bağdaşmaktadır.

Erden ve Gürdil (2009), okul çağındaki çocukların travma sonrası normal tepkileri, okul öncesindeki davranışlara gerileme, okula gitmek istememe, okul başarısında düşme, travmatik olayla ilgili tekrarlanan oyunlar, saldırganlık, çok konuşma, özellikle erkek çocuklarda savaş oyunlarına ve silahlara ilginin artması, kabuslar, uyku sorunları, ayrılık kaygısı, doğal olaylardan (yağmur, rüzgar, şimşek vs.) korkma, dikkat ve konuşma sorunları, inkar davranışları ve psikosomatik (fiziksel bir sorundan kaynaklı olmayan) ağrılar görülebilir. Okul öncesi davranışlara gerileme, akranlar tarafından reddedilmeye varabilir ve okul döneminde yeni gelişmeye başlayan özerklik/yeterlik duygularını engelleyebilir.

Eslek ve Yılmaz Irmak (2018), ergenlerde ise travma sonrası normal stres tepkileri; dünya ve kendi gelecekleri hakkında olumsuz düşünceler, çeşitli korkular ve travmaya karşı verdikleri tepkiyle ilgili kaygılar; risk alma davranışları (madde kullanımı, rastgele cinsel birliktelik vs.), iştah ve uyku kaybı, günlük etkinliklere karşı ilgi kaybı, okul sorunları ve ebeveynlerle çatışmada artmadır.

Çocuklar bu gibi durumlarda yeterli baş etme mekanizmalarına sahip olmadıklarında psikolojilerinde bozulmalar meydana gelmekte ve gelişimleri zarar görmektedir. Gelişimi zarar gören göçmen çocukların uygun psikolojik yöntemlerle tedavi görmeleri önemli bir sorun teşkil edebilmektedir. Çünkü çocuklar yaşadıkları göç hareketliliğiyle karşılaştıkları travmatik olayları tam anlamıyla kavrayabilecek ve tepki gösterebilecek, hatta anlamlandırabilecek bir yaş grubunda değillerdir. Eslek ve Irmak'ın ifadeleri ışığında, göçmen çocukların topluma kazandırılması yoluna öncelikle onların zihin dünyasından başlamak gerektiği ileri sürülebilir.

3. YÖNTEM

Bu araştırmanın temel amacı, 18 yaş altında Türkiye'ye sığınan Suriyeli çocukların deneyimlediği sorunları ve olanakları Çankırı ili örneği üzerinden incelemektir. Göç olgusu temelinde Türkiye'ye bakılacak olursa hem iç göçler hem de dış göçler Türkiye'yi geçmişten bu yana etkilemiştir. Özellikle 2011 yılından bu yana Türkiye'ye yapılan Suriyeli sığınmacı göçü, toplumu son 11 senedir uluslararası göç kapsamında etkilemiştir. Suriyeli sığınmacı göçleri Türkiye'ye yoğun ve kitlesel bir şekilde yapılmış olup, ülkenin kültürel, demografik, ekonomik ve toplumsal dinamiklerinde değişmeler meydana getirmiştir. Suriyeli sığınmacı göçü nedeniyle meydana gelen bu değişim, yapılan akademik çalışmalarda kendine yer bulmasına sebebiyet vermiştir. Bu çalışmada ise bu göç dalgası daha çok Suriyeli sığınmacıların çocukları üzerinden ele alınmıştır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi bilgi edinmek adına bir konunun derinlemesine gözlenmesine ve incelenmesine dayanır. Aydın (2018) nitel araştırmayı, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma türü olarak tanımlar. Denzin ve Lincoln' e atfen Kıral (2020) ise nitel araştırmaları; insanların tutumlarını, davranışlarını görüşlerini, deneyimlerini daha detaycı bir yaklaşımla anlamayı, yorumlamayı ve betimlemeyi hedefleyen, derinlemesine incelemeye imkân sunan bir araştırma olarak ifade eder. Nitel araştırmalarda araştırılan olay, kişi veya olguların miktarı, ortalaması, sayısı gibi ölçülebilen özellikleri yerine, daha çok detaylı olarak ve anlamaya dönük olarak yapılan, "nasıl, niçin" gibi sorularla ortaya çıkarılmaya çalışılan araştırmalardır.

Bu çalışmada verilerin toplanmasında, görüşme tekniği, nitel araştırma yönteminin etnografi tasarımı çerçevesinde kullanılmıştır. Etnografi tasarımının kullanılmasındaki sebep, yapılan çalışmanın Suriyeli kültürüne mensup çocuklarla yapılmasıdır. Bu tasarım ile çocukların kültürü, içinde bulundukları durum ve bu durumu nasıl anlamlandırdıkları çok yönlü olarak anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Etnografi tasarımı Suriyeli çocukların kültür kodlarının ve iletişim kodlarının anlaşılmasında yararlı olmuştur. Çalışmada katılımcılar ile yüz yüze görüşme sağlanmıştır. Tam da bu noktada Kartarı (2017) 'ya göre etnografi, bir insan grubunu ya da bir grubun

kültürünü anlama ve betimleme için gösterilen bilimsel çabaların bütünüdür. Nitel düşünceye dayalı bu çabalar, araştırılan grup ya da kültürün bütününü, bileşenlerini, onların arasındaki ilişkileri, kültürün mensuplarının gözünden görüp onların kültür kodlarıyla açarak anlamayı içerir. Bir grubu anlamanın anahtarı o grubun kullandığı iletişim kodlarıdır. Kültür ve iletişim arasındaki temel bağlantı da bu noktadadır. İnsan iletişiminde kullanılan kodlar kültürel kodlardır. Bu nedenle, etnograf, dünyayı araştırılanın gözünden bakarak anlamlandırabilmek için onun kültürel kodlarını öğrenmek ve çözmek durumundadır. Grup ve kültürün üyelerinden ayrı ayrı ve birlikte alınan bilgi, görüş ve düşünceler, gerçekleştirilen gözlemlerden, arşivlerden ve literatürden elde edilen bilgilerle karşılaştırılarak sınanır, gerektiğinde alana dönülür, gözlemler görüşmeler tekrarlanır ve her bir bileşen diğer bileşenlerle olan ilişkileri ve gündelik yaşam pratikleri çerçevesinde değerlendirilir.

Yapılan çalışmada öncelikle katılımcılara çalışma hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın amacı anlatılmış ve sözlü beyanlarının kullanımı konusunda onayları alınmıştır. Katılımcıların kendileri ile ilgili kişisel verilerin kullanılmayacağı belirterek sadece yöneltilen açık uçlu sorulara verilen cevapların değerlendirileceği belirtilmiştir. Görüşmeler sağlanmadan önce sorulacak olan açık uçlu sorular pilot uygulama üzerinden sınanarak hazırlanmıştır. Açık suçlu soru yöneltilen kişinin tek bir kelimeyle cevaplamayacağı yoruma dayalı olan soru türüdür. Katılımcılardan da uzun ve dolaylı cevaplar almak önemli olduğundan mülakat tekniğinde açık uçlu sorular hazırlanmıştır.

Tekin (2006)'e göre nitel araştırmalarda çok sık başvurulan veri toplama tekniği olan görüşme, görüşülen katılımcılara kendilerini birinci elden ifade etme imkânı tanımaktadır. Aynı zamanda araştırmacılara da görüşme yaptığı katılımcıların anlam dünyalarını, bakış açılarını, içinde bulundukları özel durumlara ait duygu ve düşüncelerini yine katılımcıların ifadeleri yardımıyla anlama imkânı sunar.

Tan ve Erdoğan (2004) ise açık uçlu soruları; problem çözme, problemleri organize etme, yeni ve orijinal fikirler üretme, fikirleri değerlendirme, bilgileri değişik durumlarda işe koşma, neden-sonuç ilişkileri kurma, genellemeler yapma, hipotez üretme, alternatifler arasında karşılaştırmalar yaparak bir yargıya varma gibi üst düzey becerilerin ölçülmesi için en uygun soru türü olarak tanımlamaktadır.

Bu çalışmanın özgün değeri, çoğunlukla ebeveynleri ile Türkiye'ye gelmek durumunda kalan on sekiz yaş altı Suriyeli gençlerin Türkiye'deki kültürel, toplumsal, ekonomik ve politik dinamikler ile ilişkili olarak deneyimledikleri sıkıntıları ve olanakları sorgulamak ve bunların onlara nasıl yansıdığını ve onların nasıl anlamlandırdığını küçük bir örneklem üzerinden ortaya koymaktır. Çalışmada katılımcılar ile tek tek görüşme sağlanmış ve elde edilen veriler yorumlanmıştır. Katılımcıların seçiminde öncelikli olan kriter Suriye'den Türkiye'ye göç ettikleri sırada on sekiz yaş altı olmalarıdır. Katılımcılar arasında yaşı on yedi ile on sekiz arası olanlar mevcuttur ama geldiklerinde on sekizi doldurmamış olmaları katılımcı olma şartını oluşturmuştur. Katılımcılara kartopu tekniği ile ulaşılmıştır. Kartopu tekniği, tıpkı kar tanelerinin kar topuna dönüşmesi gibi tek bir Suriyeli sığınmacıdan başlayarak, bu sığınmacı sayesinde diğer sığınmacılara da ulaşarak çalışmaya dahil etme şeklinde ilerlemiştir. Çalışmaya katılmaya gönüllü olan birkaç Suriyeli sığınmacı bulunduktan sonra bu birkaç kişinin tanıdığı diğer Suriyeli sığınmacılar ile iletişime geçilmiştir. Bu sığınmacılar da diğerlerini tanıyıp çalışmaya katılmaları konusunda destek olmuşlardır. Öte yandan katılımcıları bulma konusunda onların en çok zaman geçirdiği park benzeri yerler tespit edilmiştir ve bu şekilde de katılımcılara ulaşılmıştır. Çalışma kapsamında sekiz kadın ve sekiz erkek olmak üzere toplam on altı katılımcı ile görüşülmüştür. Katılımcıların genel özellikler aşağıdaki tanımlayıcı tabloda gösterilmiştir.

3.1. Katılımcıları tanıtıcı tablo

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Sığınma Yaşı	Eğitim Durumu	Türkiye'de Bulunma Zamanı
Katılımcı 1	Erkek	23	17	Devam etti.	6
Katılımcı 2	Erkek	26	17-18		8-9
Katılımcı 3	Erkek	25	17-18	Devam etmedi.	7-8
Katılımcı 4	Erkek	21	16	Devam etti.	5
Katılımcı 5	Erkek	23	15	Devam etti ama bıraktı.	8

Katılımcı 6	Erkek	20	14	Devam etti ama bıraktı.	6
Katılımcı 7	Erkek	25	17	Devam etmedi.	8
Katılımcı 8	Erkek	21	14	Devam etmedi.	8
Katılımcı 9	Kadın	28	17	Devam etmedi.	11
Katılımcı 10	Kadın	25	17-18	Devam etmedi.	7-8
Katılımcı 11	Kadın	19	11	Devam etti ama bıraktı.	8
Katılımcı 12	Kadın	23	17-18	Devam etmedi.	5-6
Katılımcı 13	Kadın	19	10-11	Devam etti ama bıraktı.	8-9
Katılımcı 14	Kadın	17-18	12	Devam etti.	6
Katılımcı 15	Kadın	22	16	Devam etmedi.	6
Katılımcı 16	Kadın	20	9-10	Devam etti.	10-11

Görüşmelerde önceden hazırlanmış olan açık uçlu sorular katılımcılara yöneltilmiştir. Katılımcılara yöneltilen soruların genel çerçevesi, sağlık hizmetlerine ulaşım, dil sorunuyla mücadele, yerli vatandaşlarının katılımcılara olan tutumu, çocuk işçiliğine maruz kalıp kalmama ve eğitime devam edebilme durumu gibi konulardan oluşmuştur. Saha çalışmasında katılımcılara yöneltilen sorular ve alınan cevaplara ilişkin kodlamalar Tablo 2'de yer verilmiştir.

3.2. Katılımcılara yöneltilen sorular ve alınan cevapları içeren kodlamalar

SORULAR	KATILIMCILAR
1. Türkiye'ye geldiğiniz ilk zamanlarda kendinize bir yaşam alanı bulma ve ekonomik temelli ne gibi zorluklarla karşılaştınız?	Ekonomik sorun Barınma sorunu
2. Göç ettikten sonra Türkçeyi öğrenme ve iletişim süreciniz nasıl ilerledi?	Okul eğitimi Akran arkadaşlığı
3. Türkiye'ye ilk geldiğiniz zamanlarda yerli vatandaşların size karşı tutumu nasıldı?	"İyi davrandılar" "dışladılar"
4. Türkiye'ye geldikten sonra eğitiminize burada devam edebildiniz mi?	"Devam ettim" "Devam etmedim" "devam ettim ama yarıda bıraktım"
5. Türkiye'de sağlık hizmetlerine ulaşma konusunda problemler yaşadınız mı?	Dil bilmeme Sağlık güvencesinin olmayışı
6. Göç ettikten sonra Türkiye'de hiç çalışmak durumunda kaldınız mı?	Çoğunluk: "dahil oldum"
7. Türkiye'de fiziksel, sözel, duygusal ya da cinsel istismar türlerinden herhangi birine maruz kaldığınız oldu mu?	Çoğunluk: "sözel istismara maruz kaldım" Birkaçı: "fiziksel istismara maruz kaldım"
8. Göç olayı sırasında veya sonrasında isteyerek veya istemeyerek suça karıştığınız bir olay oldu mu?	Geneli: "suça karışmadım" Birkaçı: "fiziksel kavgaya karıştım"

Katılımcılardan küçük bir kesim görüşme sırasında ses kayıt cihazı kullanımına izin verirken, büyük bir çoğunluğu onay vermediği için veriler not alma yöntemi ile kaydedilmiştir. Katılımcılar ile onların şu an ki yaşlarında görüşme yapıldığından, göç olayından yıllar sonra ki söylemleri bulguları oluşturmaktadır. İlk geldikleri süreç içinde görüşme yapılsaydı yaşları gereği ve göç olayının henüz yeni oluşundan dolayı

verecekleri cevaplarda ve elde edilen bulgularda farklılar meydana gelebilecekti. İlk geldikleri zamana göre şu an ki yaşam koşulları farklılık gösterdiğinden ve ilk süreçlerde büyük zorluklar yaşadıklarından şu an soruları cevaplandırırken hem daha iyi değerlendirme yapabilmektedirler hem de yaşları doğrultusunda yetişkin konumundadırlar. Katılımcılar ile yapılan görüşmeler konu ile ilişkin yarı yapılandırılmış soru kağıdına bağlı olarak yürütülmüştür. Yarı yapılandırılmış görüşmede araştırmacı soruları önceden hazırlar ve görüşme sırasında katılımcının cevaplarına kısmi bir esneklik sağlanmış olur.

Yalçıner (2006)' a göre bu yarı yapılandırılmış görüşme türünde; araştırmacı görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan aya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir ve kişinin yanıtlarını açmasını ve detaylandırmasını sağlayabilir. Yarı yapılandırılmış görüşmede aynı zamanda araştırılan kişilerinde araştırma üzerinde kontrolleri bulunmaktadır.

Yapılan görüşmelerde katılımcılar arasında Çankırı'da üniversite okuyanlar, Türkiye'ye geldikten sonra eğitimine devam edip daha sonra yarıda bırakmak zorunda kalanlar ve hiç eğitimine devam edemeyenler vardır. Sosyal hayattan ve toplumsallaşmaktan uzak durarak kendi kabuğuna çekilen katılımcılar olduğu gibi aktif bir şekilde iş hayatından dolayı toplumsallaşmaya çalışan da mevcuttur. Çalışma giriş kısmı, göçmen çocukların ev sahibi ülkedeki konumuna ilişkin kuramsal yaklaşımlar, yöntem ve deneyimlenen sıkıntılar ve olanaklar bölümlerinden oluşmaktadır. Yapılan çalışma kapsamında elde edilen tüm veriler Word formatına aktarılarak incelenmiş ve içerik analizi yapılarak yorumlanmış ve betimlenmiştir.

4.SURİYELİ ÇOCUKLARIN DENEYİMLEDİĞİ SORUNLAR, SUNULAN OLANAKLAR VE SORUNLARI AŞMA PRATİKLERİ

Yapılan görüşmelerde normal şartlarda daha çok bir yetişkinin karşı karşıya kalması beklenen problemlerle göç olayı sonucu çocuk yaştaki Suriyeli sığınmacıların karşı karşıya kaldığı tespit edilmiştir. Suriye'den Türkiye'ye göç etmek durumunda kalan 18 yaş altı sığınmacı çocukların zamanından önce büyümek zorunda kaldığı ve küçük yaşta omuzlarına binen sorumluluğu taşımaya çalıştıkları saptanmıştır. Çalışma 3 ana başlık etrafında toplanmıştır. Bunlar; deneyimlenen sorunlar, sunulan olanaklar ve sorunları aşma pratikleridir. İlk başlık olan deneyimlenen sorunlar başlığında çocuk sığınmacıların karşılaştığı sorunlar ele alınmıştır. Bu sorunlar sırasıyla geri gönderilme korkusu ve pasifleşme, ekonomik sıkıntılar, ekonomik sıkıntılar başlığı altında güvencesiz istihdam ve eşit iş eşitsiz ücret uygulaması, göçmenler arası gerilim, değersizleşme, barınma sorunu, kimliksizleşme ve olanakları değerlendirememedir. Bu başlıklar etrafında sığınmacı çocukların karşılaştığı sorunlara ve onları nasıl etkilediğine çalışmada yer verilmiştir. İkinci başlık olan sunulan olanaklarda ise sırasıyla sosyal yardım olanakları, eğitim olanakları ve gelir elde etme pratikleri yer almaktadır. Sığınmacılara yönelik olan olanaklar değerlendirip, katılımcıların bu olanakları nasıl değerlendirdikleri ya da değerlendiremedikleri çalışmada işlenmiştir. Son başlık olan sorunları aşma pratikleri başlığında ise sırasıyla azımsanan ayrımcılık stratejisi, göçmenler arası dayanışma ağları, sosyal yardımlardan faydalanma, özel alanda kalma stratejisi, toplumsal alanda izolasyon uygulama stratejisi ve istihdam alanına katılma çabası yer almaktadır. Bu başlık altında katılımcıların Türkiye'de karşı karşıya kaldıkları problemleri aşma konusunda bilinçli ya da bilinçsiz kendilerince uyguladıkları yöntemlere yer verilmiştir. Tüm bu ana ve alt başlıklar çalışmada tek tek yer almış ve açıklanmaya çalışılmıştır.

4.1. Deneyimlenen Sorunlar

Yapılan görüşmelerde katılımcılarla birlikte onların göç sürecinde deneyimlediği sorunlar tartışılırken ekonomik sıkıntıların hemen hemen her katılımcının değindiği ve şikayetçi olduğu bir seçenek halinde olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların her birinde geri gönderilme korkusunun mevcut olduğu saptanmıştır. Bu sebeple katılımcılar için yerli vatandaşlardan çekinme ve hatta zaman zaman iletişimden

kaçınma gibi durumların meydana geldiği görülmüştür. Bunun da çekinmenin hat safhada olduğu katılımcılar için pasifleşme kavramını ortaya çıkardığı saptanmıştır. Deneyimlenmiş olan bir başka sorun ise katılımcıların iş sektörlerinde maruz kaldığı eşit iş eşitsiz ücret uygulamalarıdır. Katılımcıların birçoğu hem çalıştıkları işlerde sürekli olmadıklarını ve bir süre sonra işten çıkarıldıklarını belirterek bu durumdan yakınmaktadır hem de çalıştıkları işlerde kendilerine diğerlerine göre daha az ücret verildiğini belirtmişlerdir. Kendilerinin yaptıkları işin yerli vatandaşların yaptıkları iş ile aynı olduğu halde hatta kendilerinin bazen daha ağır şartlarda çalıştıkları halde göçmen olduklarından dolayı daha az ücret aldıklarını belirtmiş ve bu durumdan yakınmışlardır. Katılımcıların kendilerine karşı yapılan bu uygulamayla ve sosyal hayatta bazen maruz kaldıkları sözel şiddet ve dışlanma ile birlikte değersizleşme sıkıntısını da deneyimledikleri görülmüştür. Bu deneyimin katılımcılarda göçmen olmanın zorluğundan kaynaklanan bir özgüven eksikliği ve pasifleşmeyi meydana getirdiği saptanmıştır. Katılımcıların birçoğu yapılan görüşmelerde barınma sorununa değinmiştir. Barınabilme kavramı onlar için hayati önem taşıdığından şartlar kötü dahi olsa kendilerine daha çok diğer göçmenlerin yakınlarında ev bulup yerleştikleri görülmüştür. Katılımcılardan bazılarının göç ettikleri ilk süreçte yabancı kimliğinin bulunmaması onların deneyimlediği bir başka sıkıntı olmuştur. Kimliksizleşme kavramı ortaya çıktığından çekinme duyguları daha da artmış ve sağlık hizmetlerinden yararlanmaktan kaçınma durumu ortaya çıkmıştır. Kimliksiz göçmenlerin sağlık güvenceleri olmadığından dolayı bu durumda güvencesiz istihdam sıkıntısını ortaya çıkarmıştır. Bir başka sıkıntının da göçmenlerin zaman zaman kendi aralarında çıkan gerilimler olduğu görülmüştür. Katılımcılardan bazıları kendi aralarında ufak tefek anlaşmazlıklar yaşandığını belirtmiştir. Saptanan sıkıntılardan sonuncusu ise bazı katılımcıların kendilerine sunulan olanakları değerlendirememesi olmuştur.

4.1.1. Geri Gönderilme Korkusu ve Pasifleşme

Yapılan görüşmelerde elde edilen veriler incelendiğinde katılımcıların büyük bir çoğunluğunun suç işleme ve suça karışma gibi olaylardan uzak durduğu saptanmıştır. Katılımcılar kendilerine suç kapsamında yöneltilen soruya genel olarak suça karışmadıklarını ve suça karışmaktan çekindiklerini belirterek cevaplar vermişlerdir. Bunun nedeni irdelendiğinde ise, herhangi bir suça karıştıklarında ya da sıkıntılı bir durumla karşı karşıya kaldıklarında sınır dışı edilip geri gönderilme korkularının

olduğu görülmüştür. Yapılan görüşmelerde bir katılımcının, Türkiye'de fiziksel, sözel, duygusal ya da cinsel istismar türlerinden herhangi birine maruz kaldığınız oldu mu sorusuna verdiği cevap şu şekildedir: "Böyle bir şey olmadı. Olsa da ben olduğu yerden kaçarım. Bu konulara katılmam. Hem de Türkçeyi mükemmel bir şekilde konuşamıyorum. Geri çekilirim" (Katılımcı 2, Erkek, 17-18).Katılımcı burada böyle bir durumla karşı karşıya kalsa dahi bulunduğu ortamdan kaçacağını belirterek çekincesini ifade etmiştir. Katılımcıya suç olaylarına karışıp karışmadığı sorulduğunda ise tekrar aynı cevabı vererek Türkiye'de herhangi bir problem yaşamak istemediğini ve bunun sonucunun kendisi için iyi olmayacağını belirtmiştir. Burada aslında açıkça söylemek istediği geri gönderilme korkusudur ve bu korku onu pasifleştirmiştir. Aynı sorular başka bir katılımcıya sorulduğunda ise onunda cevabı hemen hemen aynı olmuştur:

> *"Bazen sözel şiddet oluyor. Mesela lisedeyken Türk okulunda bir arkadaşım var. Bana geldi ve sen vatanını sattın, sen Suriye'ye dön gibi şeyler dedi. Ben onu tam olarak anlayamadım. Şaka olarak mı diyor yoksa ciddi mi diyor? Ben vazgeçtim ve çocuğu bıraktım. Bir şey demedim. Çünkü problem yaşamak istemiyorum. Fiziksel şiddete de hiç maruz kalmadım. Ben böyle şeyleri sevmiyorum. O yüzden problemden uzak duruyorum, direkt vazgeçiyorum. Cinsel istismar da olmadı "(Katılımcı 4, Erkek, 16).*

Görüşme yapılan diğer katılımcıların çoğunluğunda da geri gönderilme korkusu ve buna bağlı olarak pasifleşme bulguları olduğu saptanmıştır. Bu pasifleşmenin kaynağı göçmen olmanın zorluğu ve ötekileştirilme korkusudur. Birçoğunun ötekileştirmeye çok fazla maruz kalmamak için yerli vatandaşların çoğunluğu ile iletişime geçmediği görülmüştür. Çünkü ötekileştirmeye maruz kaldıklarında şartların onlar için daha zor hale geldiği saptanmıştır. Ateş ve Yavuz'un ifadesi bu konuyu destekler niteliktedir.

Güllü'ye atfen Ateş ve Yavuz (2017)'a göre, çoğunluk toplumunun kendisinden farklı ve yabancı olana önyargılı, öteki yaklaşımını önceleyen biçimde davranması, "azınlık vurgusunu belirginleştirme" çabası toplumsal kültürel gelişmeleri olumsuz yönde etkileyerek birlikte yaşamayı zorlaştırmaktadır. Yapılan çalışmada bu sebeple katılımcıların bazılarının hayatlarını aile çerçevesi içerisinde geçirdiği görülmüştür. Bu gibi durumlarda çocukların da genel olarak ev sahibi ülkede hayatlarını mikrosistem içerisinde geçirdiği görülmüştür. Mikrosistem içerisinde sadece aile üyeleri ve Suriyeli arkadaşlarıyla görüşen çocukların aslında yerli vatandaşlarla iletişim konusunda içlerinde pasifleşme duygusu oluştuğu saptanmıştır.

Ötekileştirmeye maruz kalmamak adına pek fazla iletişim kurulmamasının altında sıkıntı yaşayıp zor durumda kalma ihtimalinin olduğu görülmüştür. Geri gönderilme korkusu katılımcılar için sadece suça karışma durumlarında ortaya çıkmamakta aynı zamanda hükümetin göçmenler üzerinde aldığı kararlar kapsamında da oluşabilmektedir. Bu kararlara örnek olarak Suriyelilerin kayıtlı oldukları illerde kalmak zorunluluğu gösterilebilmektedir. Katılımcılar düzenli aralıklarla göç idaresine gittiklerini imza vermek durumunda bulunduklarını belirtmişlerdir. Kayıtlı olduğu ilde bulunmayan göçmenlerle ilgili problemler yaşandığı ve göçmenlerin bu sebeple de geri gönderilme korkusu yaşadığı görülmektedir.

4.1.2. Ekonomik Sıkıntılar

Yapılan görüşmelerde katılımcıların Türkiye'ye ilk geldiklerinde karşılaştıkları ekonomik problemlerin onlar için başlıca sıkıntıyı oluşturduğu saptanmıştır. Her biri ilk geldiği süreç için güvencesiz olma ve iş bulma konusunda yaşadıkları sorunlara değinmiştir. Bu ekonomik sıkıntıları güvencesiz istihdam ve eşit iş eşitsiz ücret uygulaması başlıkları etrafında toplamak mümkündür.

4.1.2.1. Güvencesiz İstihdam

Görüşmelerde katılımcıların Türkiye'ye ilk geldiklerinde güvencesiz oldukları ve bu sebeple hastane gibi sağlık kuruluşlarından yararlanırken sıkıntı yaşadıkları gözlemlenmiştir. Katılımcılardan bazıları şu an için hastanelerde bir sorun yaşamadıklarını ücretsiz olarak muayene olabildiklerini söylerken ilk geldikleri dönemde bu işleyişin bu kadar kolay olmadığını dile getirmişlerdir. Hastanelerde karşılaştıkları başlıca sorunun dil dorunu olduğunu söylerken bu sorunu Türkçe bilen tanıdıklarıyla halletseler bile bu kez de güvencesiz olduklarından dolayı muayene konusunda zorlanmalar yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Bir katılımcının kendisine yöneltilen sağlık kuruluşlarında problem yaşayıp yaşamadığına dair soruya şu şekilde cevap vermiştir:

> *"Yok yaşamadım. Ben çok da hastaneye gitmiyorum. Ama bir yakınım vardı. Suriye'de bir kaza geçirmişti, ameliyat olmuştu. Burada da inşaatta çalışıyordu. İnşaattan düştü, çok zor yürüyordu. Maddi durumu özel hastaneye gitmek için çok iyi değildi. Devlet hastanesine gidiyordu. Onlar da bir şekilde yardımcı olamıyordu. Sonra bazı vakıflarla iletişime geçtik. Göç idaresine bağlı vakıflar. Onların sayesinde devlet hastanesinde ameliyat oldu." (Katılımcı 1, Erkek, 17).*

Katılımcının verdiği cevapta iş kazası geçiren göçmenin hastaneden güvencesiz istihdam sebebiyle alması gereken sağlık hizmetini alamadığı görülmüştür. Katılımcılar şu an için kendilerine göçmenlere özel bir güvence verildiğinden hastanelerde problem yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Dil sorununu da şu an aştıklarını ama ilk süreç için onları zorladığını dile getirmişlerdir. Katılımcıların hastane çerçevesi içinde ötekileştirme olayına zaman zaman maruz kaldığı olsa da birçoğu böyle bir sıkıntıyla karşılaşmadığı saptanmıştır. Katılımcılardan birinin belirtmiş olduğu ifade şu şekildedir: "Hastanelerde sıkıntı yaşamadık. Ne zaman gitsek muayene oluyoruz. Türkçe bildiğimiz için derdimizi anlatabiliyoruz. Problem olmuyor. Doktorlar iyi davranıyor. İlk geldiğimizde çok hastaneye gitmedik" (Katılımcı 7, Erkek, 17). Katılımcı hastanelerde sıkıntı yaşamadığını ve gayet iyi olduğunu açıklarken bir başka katılımcının belirttiği ifade ise şöyledir:

> *"Hastaneye gittiğimizde sıkıntı çekmiyorduk. İlk zamanlar çekiniyorduk. Ama Türkçe konuşmaya başladıkça çekinmemiz azaldı. Ama çalışanlar bazen kötü davranıyordu. Bazen iyiydi bazen de kötü. Bir keresinde tartışma çıktı. Bize bağırmışlardı. Eline masaya vurarak konuşmuşlardı. Kötü hissetmiştim" (Katılımcı 8, Erkek, 14).*

Buradan yola çıkarsak göçmenlerin aslında ilk zamanlar hastane konusunda çekingen ve pasif davranmalarının sebebinin dil sorunundan kaynaklanan kendini ifade edememe yetersizliği olduğu açıkça görülmektedir.

Katılımcıların güvencesiz oluşu makrosistem bağlamında değerlendirilebilir. Sağlık çalışanlarının elini masaya vurduğunu ve kendisinin de bu sebeple kötü hissettiğini belirten katılımcının makrosistem düzeyinde yaşam biçimi güvencesizdir ve bu durumda o katılımcının yani çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir.

Güvencesiz istihdam sebebiyle sadece sağlık değil katılımcıların ev sahibi ülkede yaşadığı her problem makrosistem bağlamında onların gelişimini olumsuz etkilemiştir (Eslek & Yılmaz Irmak, 2018).

4.1.2.2. Eşit İş Eşitsiz Ücret Uygulaması

Yapılan görüşmeler incelendiğinde Türkiye'ye geldikten sonra çalışmak durumunda kalan her katılımcıdan elde edilen verilere göre yerli vatandaşlarla aynı işi aynı

kalitede yapmalarına rağmen hatta bazen daha da fazla çalışmalarına ve emek göstermelerine rağmen yerlilerden daha az ücret aldıkları saptanmıştır. Katılımcıların Türkiye'deki çalışma hayatları ile ilgili mustarip oldukları iki konu gözlemlenmiştir. İlki kendilerine sigorta yapılmadığından dolayı herhangi bir işte kalıcı olamamaları ve paraya ihtiyaçları olduğundan sürekli iş değişikliği yapmak zorunda kalmalarıdır. İkincisi ise yerli vatandaşlarla aynı işi yapmalarına rağmen onlardan daha az ücret almalarıdır. Katılımcılar bu konuyla ilgili iş değişikliğine alıştıklarını belirtmekte ama daha az ücret almaları konusunda açıkça ifade edemeseler de emeklerinin sömürüldüğünü düşünmektedirler. Bir katılımcı bu konuyla ilgili cevabında şunları söylemiştir:

> *"İşte çalışırken "Sen Suriyelisin. Az parayla çalışıyorsun." deniliyordu. Türklerden daha fazla çalışıyoruz. Para için değil aslında ihtiyacım olduğu için çalışıyorum. Normal eleman 2000tl'ye çalışıyorsa bana patron 1800tl veriyorsa ben çalışırım çünkü ihtiyacım var" (Katılımcı 2, Erkek, 17-18).*

Katılımcının da belirttiği gibi göçmenlerin her ne kadar bu durumdan rahatsız olsalar da çalışıp para kazanmaya ihtiyaç duyduklarından dolayı bu durumu sindirdikleri ve razı olmak durumunda kaldıkları gözlemlenmiştir. Katılımcılar sürekli iş değişikliği ve daha düşük ücretin yanı sıra bir de çalışırken ötekileştirmeye de maruz kaldıklarına değinmişlerdir. Sözel istismara maruz kalanlar olduğu görülmüştür. Bir katılımcıdan bu konuda elde edilen veriler şu şekildedir: "Evet çalıştım. Okurken tatil olunca çalıştığım oldu. Okul bitince de normal çalışmaya devam ettim. Ama bize sigorta olmadığı için zorlanıyoruz. Sürekli aynı işi yapamıyoruz. Bir süre sonra iş bitiyor, çıkıyoruz" (Katılımcı 5, Erkek, 15). Aynı şekilde başka bir katılımcı da hak ettiği ücreti alamadığını şöyle ifade etmiştir:

> *"Evet çalıştım. Fabrikada çalıştım ve yemekle ilgili yerlerde çalıştım. Fabrikada çalışırken çok zorlandım. Ağır işler yaptığım oldu. Kötü davrananlar oldu. Kötü konuşanlar da oldu. Daha sonra oradan çıktım. Ama yeme içme yerlerinde çalışırken öyle bir şey olmadı. Daha iyiydi" (Katılımcı 8, Erkek, 14).*

Katılımcıların kendileri ve diğer göçmenler adına eşit iş eşitsiz ücret uygulaması kapsamında maruz kaldığı emek sömürüsü durumu hakkında verdiği bilgileri Koca'nın çalışmasının da desteklediği görülmüştür:

Koca (2019), "Suriye iç karışıklığı ve göç hareketlerinden önce Suriye'de ikamet eden sığınmacıların mesleki konumlanışlarda göç sonrası büyük oranda değişim yaşanmış olduğu ve bunun da tabakalaşmanın yeniden üretimi olarak göze çarptığını söylemek mümkündür. Olası sebeplerden dolayı düşük ekonomik gelire sahip olan Suriyeli sığınmacıların aynı zamanda sadece %1,4'ü sigortalı çalışırken %98,6'sı sigortasız çalışmakta olduğundan bahsedilmiştir. Çalışma hayatında yaşanılan dil sorunu, ayrımcılık gibi engellerin yanı sıra, mevcut yasal süreçlerinde de bir istihdam alanı ve imkânı oluşturmadığı görülmektedir. Sığınmacıların sosyal güvencesi olmayan işlerde çalışması veya çalıştırılması, göç politikaları içerisinde ele alınması gereken önemli sorun teşkil etmektedir."

Katılımcıların eşit iş eşitsiz ücret kapsamında hak ettikleri ücretleri alamaması ekzosistem bağlamında incelenmiştir. Ekzosistem, çocuklarla doğrudan etkileşim halinde bulunmasa bile dolaylı olarak onların gelişimi etkilemiştir. Burada hem katılımcıların kendilerinin hem de çalışma deneyimi olmayan katılımcıların aile üyelerinin eşitsiz ücret alma durumu onları olumsuz yönde etkilemiştir (Demir Yıldız, 2017).

4.1.3. Göçmenler Arası Gerilim

Yapılan görüşmelerde genel çerçeveye bakıldığında göçmenlerin birbirine göç sürecinde ve sonrasında yardımcı olduğu görülmüştür. Birbirlerine göç sonrası tutunma konusunda destek verdikleri saptanmıştır. Buraya geldiğinde burada bir tanıdığı olan katılımcıların kendini daha güvende hissettikleri ve tanıdık birileri ile birlikte olmanın verdiği kolaylığın daha az yıpratıcı olduğu görülmüştür. Bu yanı sıra göçmenler arası dayanışma her ne kadar ağırlıklı olsa da katılımcılardan bazıları kendi içlerinde Suriyeli göçmenlerle aralarında problemler yaşandığını da belirtmiştir. Bir katılımcı kendisine suçla ilgili yöneltilen soruya şu cevabı vermiştir: "Suç olarak ettiğim kavgalar var sadece. Bunlar bazen Türklerle oluyordu bazen de Suriyelilerle. Ama daha çok Türklerle oldu. Başka da hiç olmadı. Ama o kavgalar da hiç büyümedi" (Katılımcı 8, Erkek, 14). Buradan yaşanılan problemlerin daha basit olduğu ve yine de gerilimlerin daha çok katılımcı ile yerli vatandaşlar arasında çıktığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Başka bir katılımcı ise istismara maruz kalma sorusu hakkında şunları dile getirmiştir: "Evet. Bazen maruz kaldığımız oldu. Türkler tarafından küfre maruz kaldık. Bizi istemediler, kovdular. Hatta bazen nefret kusanlar oldu. Fiziksel kavga da bazen oldu. Karşılık verdiğimde oldu. Ama cinsel istismar hiç olmadı"

(Katılımcı12, Kadın,17-18). Görüşmelerde bu konu hakkındaki genel bulgulara bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğunun herhangi bir suça karışmaktan çekindiği ve uzak durduğu, az bir kısmının yerlilerle problem yaşayıp bunu fiziksel kavgaya dönüştürdüğü ama konuların basit olduğunu söylediği, çok az bir kısmının da göçmenler arası gerilim yaşadığı görülmüştür. Bu durumda göçmenlerin mikrosistemde yani kendi aralarında ev sahibi ülkede içerisinde genel anlamda iyi anlaştığını ve birbirlerine tutunduğunu düşündürmüştür (Doğan, 2010).

4.1.4. Değersizleşme

Görüşmelerde katılımcıların deneyimledikleri değersizleşme olgusunun ötekileştirme ve ayrımcılıkla birlikte gerçekleştiği saptanmıştır. Bu değersizleşmenin iki boyutta gerçekleştiği görülmüştür. Birincisi yerli halk tarafından katılımcının sözel olarak istismar edilmesi durumunda yani katılımcılara ötekileştirme yapılması durumunda yerli halk tarafından katılımcılara yapılan değersizleştirmedir. Bu değersizleştirmeyi makrosistemde katılımcı üzerinde oluşturduğu toplumsal ve kültürel etkiler bağlamında incelemek mümkündür. İkincisi ise katılımcının bu ötekileştirme ve ayrımcılığa karşı artık kendisinin de azımsama yaşaması ve bunu basit olabilir görmesi karşısında kendisine karşı yaptığı değersizleştirmedir. Bir katılımcının maruz kaldığı istismar türleri sorulduğunda cevabı şu şekilde olmuştur: "Yok hiç olmadı. Fiziksel ya da cinsel istismar hiç olmadı. Ama zaman zaman sözel oluyordu. Öyle olunca da ben çok üzülüyordum. Mesela bir keresinde okuldayken bir kız arkadaşım "Suriye'ye dönün, neden geldiniz?" demişti. Ben de ağlamıştım" (Katılımcı 14, Kadın, 12). Buradaki değersizleşme yerli halkın katılımcıya karşı yaptığı bir değersizleşme olmakla birlikte katılımcı bu durumdan rahatsızdır. İkincisinin farkı ise katılımcı bu değersizleşmeye rağmen yine de memnuniyet gösterir ve bu durumu azımsar. Başka bir katılımcının bu konu hakkında ifadesi şöyledir: "İyi olanlar da oldu kötü olanlar da oldu. Bazen bizi istemeyenler oldu. Suriyeli olduğumuz için dışladılar. Mesela abilerim iş ararken çok zorlandı. Çalıştırmak istemediler. Ama iyi davrananlar da vardı. Herkes aynı olmuyor. Ama yine de bence iyi" (Katılımcı11, Kadın, 11). Katılımcı burada ayrımcılığa maruz kaldığını açıkça belirtmiş ve yine de genel anlamda iyi olduğunu söyleyerek kendisine karşı yapılan ötekileştirmeyi basite indirgemiş ve kendisini değersizleştirmiştir. İnsanlardan gördüğü bu değersizleşme olgusuna karşı kendisini dışarıya sosyal hayata karşı kapatan ya da zaman zaman

kısıtlayan katılımcılar da gözlenmiştir. Türklerle çok konuşmayan, arkadaşlık kurmayan ve kendi halinde olan katılımcılar sadece kendi göçmen tanıdık ve arkadaşlarıyla bir aradadır. Bunun başlıca sebebinin yerli halktan gördükleri ve görmeyi bekledikleri muamele olduğu saptanmıştır.

4.1.5. Barınma Sorunu

Barınma sorununun katılımcılar için göç olayı sonrası en önemli konu olduğu yapılan görüşmelerde ortaya çıkmıştır. Katılımcıların çoğunluğu barınmanın burada kalıp buraya tutunmak konusunda ilk ve en önemli şey olduğunu belirtmiştir. Kalacak yer konusunda ciddi problemler yaşadıkları halde geri dönmekten korktukları görülmüştür. Görüşmelerde katılımcıların bir kısmının ilk geldikleri süreç için ev bulma konusunda kendi tanıdıkları Suriyelilerden yardım aldıkları görülmüştür. Yardım aldıkları tanıdıklarının yakınlarında konumlanmaları da bir diğer husustur. Buraya göç ettiğinde tanıdığı olmayan katılımcılar ise genelde emlakçılar vasıtasıyla ev bulmuştur. Katılımcıların çoğunluğunun ev bulma süreci böyle ilerlese de kendileri arayarak ev bulan katılımcılar da vardır. Barınma konusunda katılımcıların öncelikli ihtiyacı ev bulmakken bazı katılımcıların buldukları evlerin de pek iyi halde olmadığı saptanmıştır. Bir katılımcının anne ve babasını savaştan önce, abisini ise savaş sırasında kaybettiğini söyleyerek Türkiye'ye tek başına geldiğini belirtmiştir. Bu konudaki söylemi şu şekildedir: "Ben çok zorluklar çektim. Buraya geldiğimde param yoktu. İlk geldiğimde ev bulamadım. Sonra emlakçıya gittim o bana ev buldu. Evim eski. Duvarları betondan ama çatısı değil. Çatısı tahta gibi. Sobalı bir ev. Maddi açıdan hala sıkıntı çekiyorum" (Katılımcı 10, Kadın, 17-18). Buradan da yapılan görüşmelerde katılımcıların bazılarının kalitesi düşük mahallelerde kötü durumdaki evlerde maddi imkansızlıklardan dolayı yaşamaya mecbur kaldıkları çıkarılmıştır. Bu konuda mustarip olan bir başka katılımcının ise ifadesi şu şekildedir: "Çok zorlandık. Abim tanıdıklarla Türkiye'ye önceden geldi. Evi onlar buldu. Ama ev kötü durumdaydı. Eski bir ev ve içinde hiç eşya yoktu. Eşya alırken de çok zorlandık. Savaş yüzünden geldiğimiz için paramız yoktu. Sıkıntı çektik" (Katılımcı 11, Kadın,11). Barınma sorunu başlığı altında bir diğer hususta yerli ev sahiplerinin katılımcılara ev vermek isteyip istememesidir. Katılımcılardan bazıları buraya göç ederken kişi sayısı fazla olduğundan dolayı ev sahiplerinin ev vermek istemediğini belirtirken, bazıları da sadece göçmen olduklarından dolayı ev sahipleri tarafından dışlandıklarını

belirtmiştir. Bir katılımcı ev bulma konusunda göçmenlerin zorlandığını ama ev sahiplerinin de kendilerince haklı olduğunu savunmuştur. Bunun sebebi olarak da bazı göçmenlerin kiraladıkları evleri temiz tutmadığı ve bu sebeple ev sahiplerinin ön yargılı yaklaştıklarını belirtmiştir. Katılımcının ifadesi şu şekildedir: "Yani Allah onlardan razı olsun. Herkes iyi davrandı, merhametli insanlar. İyi insanlar ve yardımcı oldular. Ev konusunda sıkıntı oluyor ama onlarda haklı. Bazı insanlar da evleri temiz tutmuyorlar" (Katılımcı3, Erkek, 17-18).

Katılımcı aslında burada kendilerine karşı yapılan ayrımcılık ve dışlanmayı azımsayarak kabullenmiş durumdadır. Katılımcıların barınma sorunu konusunda verdiği bilgileri Sayın ve Usanmaz ve Aslangiri'nin çalışmalarında destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Sayın, Usanmaz ve Aslangiri (2016), "Mülteciler de yeni bir ülkeye geldiklerinde öncelikle barınacak yer konusunda sıkıntı yaşarlar. Gelen mültecilerin ekonomik durumları ile karşılaşacakları barınma sorununun niteliği eşdeğerdedir. Mültecilerin çok az bir kısmı ise ekonomik anlamda sorun yaşamamakta olduğu düşünüldüğünde, bu durum mültecilerin büyük bir kısmının ekonomik nedenlerden ötürü barınma sorunu yaşadığı anlamına gelmektedir. Mülteciler çoğu sefer karşılaştıkları barınma sorunu ile baş edebilmek için bir arada yaşamakta ve/ya düşük ücretli sağlıksız evler tutmak zorunda kalmaktadırlar. Mültecilerin kaldıkları evler genelde şehirlerin izbe yerlerinde, giriş veya bodrum katı ve oldukça rutubetli, karanlık ve sağlıksız bir görünümdedir. Bu mekânlar, güneş almayan, küçük loş dairelerdir. Evlerini mülteci ve sığınmacılara kiralayan ev sahipleri ise genellikle üç odalı evlere sahip olup, bir odada kendileri kalmakta ve her bir odayı ve salonu, birer mülteci ailesine kiraya verdikleri görülmektedir. Bu durumda bir evde 3 ya da 4 ailenin birlikte kaldıkları gözlenmektedir."

Yapılan görüşmelerde katılımcıların çoğunluğundan elde edilen veriler bu şekildedir. Birçoğu kötü evlerde, kötü şartlarda hayatlarına devam ettiklerini belirtmişlerdir. Ev bulma konusu onlar için bir sorun teşkil ettiğinden buldukları evlere taşınıp, ekonomik düzeyleri de değerlendirildiğinde tercih haklarının pek kalmadığı görülmüştür.

4.1.6. Kimliksizleşme

Yapılan görüşmelerde kimliksizleşme kavramı katılımcıların herhangi bir konuda haklarını talep edememesi adına karşılaştığı bir sıkıntı olarak saptanmıştır.

Katılımcılardan biriyle yapılan görüşmede katılımcı başından geçen bir olayı şöyle dile getirmiştir: "Aslında bir keresinde İstanbul'dayken ev sahibi kira sözleşmesinde kaparo aldı. Sözleşme 6 ay sonra bitti ama kaparoyu geri vermedi. "Vermem, hadi polise gidin" dedi. Ama kimliğim İstanbul'dayken olmadığı için gidemedim" (Katılımcı 2, Erkek, 17-18). Burada katılımcının kimliği olmadığından dolayı ev sahibine karşı haklarını koruyamadığı açıkça bellidir. Polise giderek kaparoyu alamadığını belirtememiştir çünkü polise gittiği takdirde kimliksiz olduğu için sınır dışı edilmesi muhtemeldir. Bundan çekindiği içinde çaresiz bırakılmıştır. Aynı katılımcı kimliksizleşme sıkıntısına bir başka konuda tekrar değinmiş ve bu konunun da hastanede başına geldiğini belirtmiştir. Suriye'deyken atılan bombalardan dolayı vurulduğunu belirterek Türkiye'ye ilk geldiği sıralarda hastaneye gitmek istediğinde de kimliği olmadığı için muayene olamadığını söylemiştir. Kendisinin kimliksiz olduğu için sağlık çalışanlarının polise haber verdiğini ve kendisinin de kaçmak durumunda kaldığını belirtmiştir. Katılımcıya kimliğini aldıktan sonra bir sıkıntı yaşayıp yaşamadığı sorulduğunda ise hastanelerde bir sıkıntı yaşamadığı belirtmiş, muayene olabildiğini ve işlerini halledebildiğini söylemiştir. Buradan yola çıkarak görüşmelerde göçmenler için kimliksiz olmanın oluşturduğu sıkıntıların daha çetin olduğu ve kendilerini insanlardan ve kurumlardan soyutlamak zorunda kaldıkları saptanmıştır. Bu durum göçmenlerde aidiyet duygusunu eksik olduğunu düşündürmüştür. Buna bir de kimliksizleşme eklenince, ev sahibi ülkede göçmen olmanın zorluğu katlanmıştır. Kimliksizleşme problemi, makrosistemde toplumun tehlike ve fırsatlarının katılımcının yaşamını ve gelişimini etkilemesiyle ilişkilendirilebilir. Böylelikle kimliksizleşme makrosistem içinde değerlendirilebilir (Eslek & Yılmaz Irmak, 2018).

4.1.7. Olanakları Değerlendirememe

Görüşmelerde bazı katılımcıların kendilerine sunulan fırsatları bilinçli veya bilinçsiz olarak değerlendiremediği görülmüştür. Bu olanakların yabancı kimliği edinebilme, sağlık kuruluşlarından faydalanabilme, sosyal yardım alma, eğitime devam edebilme ve özel kuruluşlardan destek olduğu saptanmıştır. Bu olanaklara katılımcıların

bazılarının sahip olduğu bazılarının ise değerlendiremediği görülmüştür. Katılımcı 3 (Erkek, 17-18), eğitime devam etmeyi istediği halde maddi imkansızlıklardan dolayı devam edemediğini belirtirken, Katılımcı 5, (Erkek, 15), ilk başta eğitime devam ettiğini ama daha sonra yine maddi imkansızlıklardan dolayı bıraktığını belirtmiştir. Bunun aksine Katılımcı 10 (Kadın, 17-18) ise, eğitimine hiç devam etmemiştir ve bu onun kendi isteği ile gerçekleşmiştir. Sebep olarak ise eğitime devam durumunun kendisi için geçtiğini düşünmektedir. Katılımcı 11 (Kadın, 11) ise, eğitimine ilk önce devam edip daha sonra bırakmıştır ve o da bu durumu göç ettikleri yeni yerde kendisi için eğitime devam durumunun geçtiği kanısına dayandırmaktadır. Buradan çıkan sonuca göre ise katılımcılardan bazıları eğitim olanaklarını maddi imkansızlıklardan dolayı değerlendiremezken bazı katılımcılar ise istemedikleri için değerlendirememiştir. Yabancı kimliği edinebilme olanağının diğer olanakların başında geldiği görülmüştür. Kimliği olanlar sağlık kuruluşlarından faydalanabilmekte, okullara kayıt olabilmekte ve sosyal yardım alabilmektedir. Bu sebeple katılımcıların hepsinde bu olanaklardan en çok kimlik sahibi olmanın cazip geldiği saptanmıştır. Katılımcılar arasında kimlik sahibi olduğunu belirtenler ilk zamanlardaki sıkıntıları şu an o kadar yoğun olarak çekmediklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların çoğunun kimlikleri de olduğundan dolayı hastanelerde şu an bir sıkıntı çekmedikleri görülüştür. Kendilerine özel sigortalarının olduğunu söyleyen katılımcılar ücretsiz muayene olduklarını, sadece ilaçlara para verdiklerini, dil sorununu artık aştıklarını ve hastane işlerini kolaylıkla halledebildiklerini belirtmişlerdir. Dil sorununu aşamadıkları zamanlarda ise yanların Türkçe bilen bir yakınlarının olmasını tercih ettikleri görülmüştür. Sosyal yardım olanağı her katılımcı tarafından değerlendirilememiştir. Katılımcı 6 (Erkek, 14) sosyal yardım aldıklarını kendisi ile yapılan görüşmede belirtirken, Katılımcı 9 (Kadın, 17), çalışmak durumunda kalıp kalmadığı sorulduğunda herhangi bir yerden yardım almadığını da belirtmiştir. Katılımcılardan elde edilen bulgulara bakıldığında olanaklara hepsinin erişimi ve olanakları değerlendirip değerlendirememesinin farklılık gösterdiği saptanmıştır.

4.2. Sunulan Olanaklar

Yapılan görüşmelerde katılımcılardan elde edilen verilere bakıldığında, onlar için ev sahibi ülkede göçmenlerin gelişimini olumlu yönde etkileyecek olan olanakların

mevcut olduğu görülmüştür. Bu olanaklar kapsamında sosyal yardımlar, göçmenlere destek olmak adına açılan vakıflar, eğitim olanakları, göçmenlerin üniversite eğitimi alabilmeleri için yapılan YÖS sınavı, dil problemini ortadan kaldırmak adına Türkçe öğrenmek için TÖMER gibi kurslar ve gelir elde edimi açısından uygun şartlar sağlandığında kendi işlerini kurmaları gibi olanakların olduğu saptanmıştır.

4.2.1. Sosyal Yardım Olanakları

Yapılan görüşmelerde yardım aldığını söyleyen katılımcılar bu konuda bilgi vermekten çekinse de yapılan teorik araştırmalarda sadece Suriyeliler için değil; dil, din, ırk, cinsiyet gibi ayrımları gözetmeksizin göçmenler için yardım sağlayan resmi ve özel kurumların olduğu saptanmıştır.

Bu kurumlardan bir tanesi Mülteciler Derneğidir. 2014'ten bu yana hizmet vermektedir. Bu dernek Suriyeliler gibi uluslararası korunma ihtiyacı olan sığınmacı ve mülteciler için yardımlaşma derneğidir. Göçmenlerin barınma ve beslenme gibi en temel ihtiyaçları başta olmak üzere onları topluma adapte etme ve kazandırma adına destek olan bu kurumun amacı onların topluma hızlı bir şekilde uyum sağlayabilmesini sağlamaktadır. Derneğin gelir kaynakları yurtdışı temellidir. Dernek dil eğitimi, psikolojik destek, hukuki danışmanlık, güvenlik ve rehberlik etme gibi konularda hizmet vermektedir. Bu dernek yerel bir sivil toplum kuruluşudur (Mülteciler Derneği, 2014).

Göçmenler için bu ve benzeri özelliklere veya amaçlara sahip başka sosyal yardım kuruluşları da bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak da İHH İnsani Yardım Vakfı, Uluslararası Mülteci Hakları Derneği ve Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği gösterilebilir. İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı, dünyada yeri fark etmeksizin yardıma muhtaç olan insanlara destek sağlamaya çalışan bir vakıftır.

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği ise yine dil, din, ırk, cinsiyet gibi ayrımları gözetmeksizin göçmenlerin öncelikle yaşama haklarını koruyarak barınabilme ve beslenebilmelerinden sosyal yaşam haklarına kadar destek sağlamak amacıyla hizmet etmektedir (Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, 2013).

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği ise Ankara kurulmuş olan bir dernektir. Göçmenlerin haklarına erişebilmesi açısından sosyal, psikolojik ve hukuki

destek verilmesi ve topluma kazandırılmaları amacıyla çeşitli faaliyetleri olan bir dernektir (Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, 1995).

Göçmenlere yardım sağlayan bu ve benzeri kuruluşlar hakkında araştırmalar sonucu bilgi edinilmiştir ve yapılan görüşmelerde katılımcılar aldıkları yardımı açıklamak veya bilgi vermek istememişlerdir. Bunun sebebinin yardım aldıklarının bilinmesinin daha da dışlanmalarına sebep olacağını düşünmeleri olduğu saptanmıştır. Görüşmelerde bir katılımcı vakıf ismi vermese de sağlık konusunda bir yakının vakıfların yardımı ile ameliyat olduğunu belirtmiştir. Katılımcının konuyla ilgili ifadeleri şu şekildedir:

> *"Ama bir yakınım vardı. Suriye'de bir kaza geçirmişti, ameliyat olmuştu. Burada da inşaat da çalışıyordu. İnşaattan düştü, çok zor yürüyordu. Maddi durumu özel hastaneye gitmek için çok iyi değildi. Devlet hastanesine gidiyordu. Onlar da bir şekilde yardımcı olamıyordu. Sonra bazı vakıflarla iletişime geçtik. Göç idaresine bağlı vakıflar. Onların sayesinde devlet hastanesinde ameliyat oldu" (Katılımcı 1, Erkek, 17).*

Katılımcının verdiği bu bilgiden hareketle göçmenler için hizmet veren derneklerin ihtiyaç sahibi olan göçmenlere sağlık konusunda destek verdiği açıkça görülmektedir. Ama bu destekleri değerlendiremeyen ya da olanaklardan faydalanamayan göçmenler olduğu da açıktır.

4.2.2. Eğitim Olanakları

Görüşmelerde katılımcılara eğitimleri konusunda sorulan soruda alınan cevaplar değerlendirildiğinde Türkiye'de göçmen çocukları için devlet okullarındaki eğitime erişim imkânı sağlandığı saptanmıştır. Göçmenlere verilen yabancı kimlik belgesi ile ilköğretim, lise, üniversite, dil eğitimi ve mesleki eğitim imkanlarından faydalanabildikleri görülmektedir. Katılımcılardan eğitimine devam etmeyenler veya yarıda bırakanlar sebep olarak ekonomik koşullarının yetersiz oluşunu ya da eğitime devam etmek istemediklerini belirtmiştir. Katılımcılardan çocukları olup Türkiye'de çocuklarına eğitim görmelerini sağlayanlar da vardır. Türkiye'ye göç etmiş bir göçmen burada eğitime devam edebildiği gibi Türkçesini geliştirmek için de kurslara da gidebilmektedir. Bugün bakıldığında liseyi bitirmiş bir göçmenin üniversite okuyabilmesi için Türk vatandaşların girdiği sınavdan farklı olan kısa adı YÖS olan Yabancı Öğrenci Sınavı bulunmaktadır. Bu sınava giren öğrenciler üniversitelerin açtıkları kontenjanlara göre taban puanları doğrultusunda lisans düzeyinde eğitim

görmek için üniversitelere başvuru yapabilmektedir. Katılımcılar arasında bu şekilde YÖS sınavı ile birlikte burada üniversite eğitimi görmekte olan üç göçmen bulunmaktadır. Yapılan görüşmelerde katılımcıların burada eğitim alırken belirli koşulları sağladıkları takdirde burs imkanlarından da faydalandığı saptanmıştır. Bu veriyi Yakupoğlu'nun ve Altunbaş'ın çalışmalarında yer alan şu kısım da desteklemektedir.

Yakupoğlu (2014), "Göçmen statüsündeki öğrencilerin ve Suriyelilerin Türkiye'de eğitim almak istemelerinin nedenlerinin bir diğeri de burs imkânlarıdır. Bu kapsamda öncelikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, tarihsel ve kültürel bağları bulunan ülkelerden gelen gençlerin Türkiye'de eğitim almaları amacıyla 1992'de "Büyük Öğrenci Projesi" hayata geçirilmiştir. Devlet bursu olarak adlandırılan programlar dahilinde lisans, yüksek lisans ve Türk dili yaz kursları düzeyinde burslar verilmiştir. Bu faaliyetler Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) vasıtasıyla koordine edilmiştir."

Altunbaş (2020), Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) tarafından hazırlanan "Türkiye Bursları" ile dünyanın dört bir tarafından gelen göçmen öğrenciler için üniversitelerin kapıları aralamaktadır. Burs programı, öğrencilere Türkiye'deki saygın ve prestijli üniversitelerde yüksek öğrenim imkânı tanımakta ve sunulan fırsatlarla gençlerin yeni bakış açıları edinmelerine ve yapacakları araştırmalar esnasında da benzersiz bir eğitim tecrübesi elde etmelerine katkı sağlamaktadır.

Buradan görüldüğü üzere, Türkiye'de göçmen öğrencilere sunulan eğitim ve burs olanakları onların kaliteli eğitim alabilmeleri ve topluma kazandırılabilmeleri açısından destekler niteliktedir. Katılımcı 1 (Erkek, 17)'den elde edilen verilere bakıldığında abisinin Türk vatandaşlığı aldığını belirtmesi ve eczacılık mezunu olduğunu aynı zamanda İstanbul'da mesleğini icra ettiğini belirtmesi göçmenlerin için burada eğitim olanaklarının sunulduğunun ve destekler nitelikte olduğunun göstergesi olarak görülmektedir. Katılımcı 1 (Erkek, 17)'e YÖS sınavı ile hangi bölümlere girebildikleri sorulduğunda kendisinin mühendislik okuduğunu, tıp, hukuk ve mimarlıktan eczacılık ve psikolojiye kadar bölümler olduğunu belirtmiştir. Sınavın 80 sorudan oluştuğunu belirten katılımcı Çankırı'ya geliş sebebinin de burada okumak olduğunu söylemiştir. Bu sınav olanağı hakkında çalışmasında Güngör& Soysal'ın verdiği bilgi katılımcıyı destekler niteliktedir.

Güngör ve Soysal (2021), Her yabancı uyruklu öğrenci gibi Suriyeli mülteciler de Yabancı Öğrenci Sınavı'na (YÖS) katılarak Türkiye'de bir yükseköğretim kurumunda öğrenim görme hakkına sahiptirler. Önceki yıllarda sınav dili Türkçe ve İngilizce iken Suriye'den ülkemize başlayan göç akınından bağımsız olarak ülkemizin yükseköğretimde bölge ülkeleri Afrika, Rusya, Orta Asya ve Uzak Doğu ülkeleri arasında bir çekim merkezi hâline gelmesi sonucunda, YÖS sınavlarında Arapça, Rusça, Fransızca ve Almanca dilleri kullanılmaya başlanmıştır.

Katılımcılardan elde edilen verilere göre bir başka eğitim pratiği olarak TÖMER'i ele almak mümkündür. TÖMER kelime anlamı olarak Türkçe ve Yabancı Dil Araştırma ve Uygulama Merkezi'dir. Ankara Üniversitesi'ne bağlıdır ve amacı yabancılara Türkçe öğretmektir. Türkçe öğreten bu kurs ücretlidir. Katılımcılardan lisans eğitimi alanlar görüşmeler sırasında TÖMER'den söz etmiş ve katıldığını dile getirmiştir. TÖMER sonunda bir diploma ya da sertifika elde edilmektedir ve bu sertifika Ankara Üniversitesi onaylıdır. Katılımcılar TÖMER ile hem Türkçelerinin çok daha iyi seviyelere taşıdıklarını belirtmişlerdir. Yapılan görüşmelerde de bu katılımcıların Türkçesinin gayet iyi ve anlaşılır olduğu açıkça görülmüştür. Sunulan olanaklar kapsamında eğitim olanakları mezosistem bağlamında değerlendirilebilmektedir (Eranıl & Demirkasımoğlu, 2021). Mezosistemde eğitim olanaklarından faydalanabilen katılımcının gelişimi olumlu yönde etkilenmektedir. Yapılan görüşmelerde eğitim olanaklarından faydalanarak üniversite öğrencisi olan katılımcıların mevcut olduğu görülmüştür.

4.2.3. Gelir Elde Etme Pratikleri

Görüşmelerde katılımcıların barınabilme ve hayatlarına göç edilen yeni ülke içerisinde devam edebilme açısından ilk geldikleri süreçlerde çok zorlandıkları saptanmıştır. Katılımcılardan özellikle ailedeki üye sayısı fazla olanların ekonomik anlamda geçinebilme ve tutunabilme adına bir an önce gelir elde etme ihtiyaçlarının karşılaması gerekmesi onların başlıca problemleri arasındadır. Katılımcılar gelir elde etmek adına ya tanıdıkları vasıtasıyla ya da kendi buldukları işlerde çalışmaya başladıklarını belirtmişlerdir. Görüşmelerde sadece bir katılımcının gelir elde etmek adına işçi olarak

çalışmak yerine babasının Türkiye'de iş kurmaya çalıştığı görülmüştür. Bu katılımcıdan elde edilen veriler şu şekildedir:

> *"Bizim ilk geldiğimiz süreç daha normaldi çok sıkıntılı olmadı. Zaten babam buraya geldikten bir hafta sonra hemen işe başladı. Babam tekstilde çalışıyor. Dükkân açtı dikim işleriyle ilgili, terzi gibi. Montlar yapıyoruz ve satıyoruz. Irak'a gönderiyoruz. Kendi işimizi yapıyoruz" (Katılımcı 4, Erkek, 16).*

Kendi işlerini yaptıklarını söyleyen katılımcı buraya ilk geldiklerinde ekonomik durumlarının diğer Suriyeli katılımcıların geneli kadar kötü olmadığını belirtmiştir. Babasının açtığı dükkânda ortağı olup olmadığını ya da dükkân açma süreçlerini, dükkân açmak için alınması gereken izinlerden çok bahsetmeyen katılımcı kendisinin de Türkiye'de çalışmayı deneyimlemek adına bir günlüğüne çalıştığını ama sonra yapamadığını belirtmiştir. Bu katılımcıdan elde edilen veriler göre Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de iş kurabildikleri saptanmıştır. Bu göçmenler girişimci göçmenler olarak tanımlanmaktadır. Göçmenlerin Türkiye'de girişimcilik faaliyetlerinde bulunabildiğini Yıldırım&Yüksekbilgili'nin çalışmasında belirttiği veriler de desteklemektedir.

Yıldırım ve Yüksekbilgili (2021), Göçmen girişimciler, geçimini sağlamak için iş kuran ve yakın zamanda göç etmiş bireyler olarak tanımlanmaktadır. Göçmen girişimciler, birçok ülkede küçük işletmeler için fırsatları değerlendirmeye çalışmaktadırlar. Bireyleri göçmen girişimciliğe yönlendiren faktörler arasında göçmen bireyin güdüsel ve karakter özelliklerinden oluşan psikolojik faktörler, girişimcilik ile ilgili altyapı unsurlarından oluşan sosyolojik faktörler, göç edilmiş olan ülkeye dair ekonomik koşullar ile teknolojik ilerlemelerden oluşan ekonomik faktörler şeklinde gruplamak mümkündür.

Yapılan görüşmede katılımcının ifadeleri değerlendirildiğinde, babasının ev sahibi ülkede iş kurabilmesi göçmen girişimciliği konusunda önemli bir etkendir ve bu etken kronosistem bağlamında değerlendirilebilmektedir (Purutçuoğlu & Doğan, 2017). Kronosistemde ekonomik olaylar bireyin gelişimi üzerinde etkilidir. Bu katılımcının da diğer katılımcıların genelinin tersi bir durum olarak ekonomik sıkıntı çekmeden kendi işlerini kurduklarını belirtmesi üzerine, bu durumun onun gelişimini olumlu yönde etkilediği görülmüştür.

4.3. Sorunları Aşma Pratikleri

Görüşmelerde katılımcıların karşılaştığı birçok probleme değinilmiştir. Bu problemlere karşılık katılımcıların farkında olarak ya da olmayarak kendilerince getirdiği çözümler ya da çözüme giden yolda yardımcı olarak pratiklerin mevcut olduğu görülmektedir. Katılımcıların kendilerine karşı yerli vatandaşların uyguladığı dışlanma ve ayrımcılığa karşı farkında olmaksızın bir savunma mekanizmasını andıran azımsanan ayrımcılık stratejisini geliştirdikleri görülmektedir. Karşılaştıkları dil sorunları, barınma sorunları ya da iş bulma sorunlarına karşı da kendi aralarında dayanışma ağları kurdukları ve birbirlerine yardımcı oldukları saptanmıştır. Ötekileştirmeye maruz kalmamak, kendilerince güvende kalmak ve güvenli bir ortam oluşturmak adına kendi özel alanlarında daha çok kalarak toplumdan belirli ölçülerde izole olmak da geliştirdikleri başka bir yöntem olmuştur. Katılımcılardan elde edilen verilere dayanarak bu pratikler şu şekilde ele alınmıştır.

4.3.1. Azımsanan Ayrımcılık Stratejisi

Yapılan görüşmelerde katılımcıların çoğunun ötekileştirme, dışlanma ve değersizleşme gibi problemleri aşmak için farkında olmadan kendilerince azımsanan ayrımcılık yaptıkları gözlenmiştir. Bu azımsanan ayrımcılık katılımcıların yerli vatandaşlar tarafından kendilerine karşı olan dışlanma ve sözel şiddet gibi durumlarda bu durumu olağan kabul etme ya da bu duruma alışılmışlık şeklinde olan bir pratiktir. Burada aslında katılımcıların kendilerine karşı yapılan dışlanmayı basite indirgediği görülmektedir. Ev bulmakta zorlandıklarında yabancıya ve göçmene ev verilmemesini veya ev verilirken fiyatlarının arttırılmasını kabullenerek normalleştirdikleri saptanmıştır. Yerli halk tarafından Suriyeli oldukları için zaman zaman sözel şiddete maruz kaldıklarında buna alışılmışlık kazandıkları görülmektedir. Aslında bu durumlardan rahatsız olsalar bile yapacak bir şeyleri olmadığından dolayı bu problemi aşmak için farkında olmadan böyle bir pratik geliştirmişlerdir. Bir katılımcıyla yapılan görüşmede kendisinin bu pratikle ilgili söylemi şu şekildedir:

> *"Bizi aslında burada istemiyorlar. Suriyeliler savaştan kaçıp geldi diyorlar. Biz de bunu bildiğimiz için Türklerle konuşurken çekiniyoruz. Babam, amcam ve kardeşlerim bu konuda hem uyarıyordu hem de kendileri de dikkat ediyordu. Ama yine de Türkler genel olarak iyi insanlar. Ben kötü bir şey görmedim" (Katılımcı 14, Kadın, 12).*

Katılımcı hem burada kendilerinin Türkler tarafından istenmediğinden bahsetmiş, bu sebeple de Türklerle iletişim kurarken çekingen ve pasif davrandıklarından söz etmiş,

ailesinin de bu konuda hassas olduğunu ve özenle davrandığı söylemiş hem de aynı zamanda bu dışlanmayı azımsayarak yine de iyi insanlar ben bir şey görmedim demiştir. Burada katılımcının ötekileştirmeyle kendi içinde başa çıkmak için böyle bir yola başvurduğu görülmektedir. Bir başka katılımcıyla yapılan görüşmede ise elde edilen veri şu şekildedir: "İyi olanlar da oldu kötü olanlar da oldu. Bazen bizi istemeyenler oldu. Suriyeli olduğumuz için dışladılar. Mesela abilerim iş ararken çok zorlandı. Çalıştırmak istemediler. Ama iyi davrananlar da vardı. Herkes aynı olmuyor. Ama yine de bence iyi" (Katılımcı 11, Kadın, 11).

Görüşmelerde katılımcıların soruları cevaplarken başlarına bir şey gelebilme ihtimali ile daha temkinli cevaplar verdikleri görülmüştür. Yapılan görüşmenin amacı ve kendilerine bir dezavantaj oluşturmayacağı detaylı anlatılınca katılımcılar biraz rahatlamış ama yine de temkinli cevaplar vermeye devam etmişlerdir. Buradan da katılımcıların asıl duygu ve düşüncelerini törpüleyerek anlattıkları görülmektedir. Yapılan görüşmede başka bir katılımcıya yerli vatandaşların tutumu sorulduğunda elde edilen veriler şu şekilde olmuştur: "İyi davrandılar. Ayrımcılık çok olmadı. Geneli iyi insanlar. Bazen küçük tartışmalar oldu ama basit şeylerdi. İşte çalışıyordum. O sıralar bazen yapamadığım şeyler yüzünden sıkıntı çıkmıştı" (Katılımcı 7, Erkek, 17). Burada da katılımcı iş konusunda uğradığı dışlanmayı yerli vatandaşın genelinin iyi davrandığını söyleyerek süslediği görülmektedir. Bu azımsanan ayrımcılık olayının göç olayının ve sonrasında yaşananların katılımcılar üzerinde yarattığı etkiyle yakın ilişkili olduğu görülmektedir. Göç olayı bireyin psikolojik olarak etkileyen bir olaydır ve katılımcıları da savaş sebebiyle göç etmek durumunda kalmak psikolojik olarak yıpratmıştır. Bu şekilde fark edilmeden psikolojik olarak bir savunma mekanizması oluşturdukları düşünülen katılımcıların olumsuz etkiler sebebiyle bu stratejiyi uyguladıkları düşünülmektedir. Azımsanan ayrımcılık stratejisi ekzosistem çerçevesinde, göçmenlerin yerli vatandaşlarla olan sosyal ilişkiler ağı kapsamında değerlendirilebilir (Demir Yıldız, 2017). Kurulan sosyal ilişkilerin olumlu ya da olumsuz katılımcıların gelişimine katkısı olmuştur. Katılımcılar bu stratejide de ayrımcılığı azımsayarak üzerlerindeki etkisini kendilerince küçültmüşlerdir.

4.3.2.Göçmenler Arası Dayanışma Ağları

Görüşmelerde katılımcıların buraya geldikleri ilk zamanlarda buraya kendilerinden daha önce gelmiş olan bir tanıdıklarının bulunmasının biraz da olsa rahatlama hissi

uyandırdığı saptanmıştır. Onlardan daha önce gelen göçmenlerin göç edilen yer ile ilgili bilgi sahibi olması ve kendilerine bu konu hakkında hem bilgi verecek hem de yardım edecek olmalarının onların işlerini kolaylaştırdığı görülmektedir. Görüşmelerde katılımcılardan burada bir tanıdığımız vardı diyen herkesin ilk süreçleri tanıdığı olmayan katılımcılara göre bazı konularda daha rahat geçirdiği görülmektedir. Bu konular ev bulma, hastanelerde tercüman olma ve iş bulma gibi konulardır. Burada bir tanıdığı olan tüm katılımcılar ev ararken tanıdıkları göçmenlerden yardım almışlardır. Katılımcıların ilk süreç için hem Türkçe bilmiyor oluşu anlaşamamak açısından önemli bir etken olduğundan tanıdıkları tercümanlık yapmış hem de onlardan daha bilgili oldukları için yol gösterici oldukları saptanmıştır. Katılımcıların aile üyelerinden tanıdıklarının yanında işe girenler, tanıdıklarının yakınından ev tutanlar ve hastanelere tanıdıkları olmadan gitmeyenlerin olduğu görülmüştür. Yapılan görüşmelerde katılımcıya sağlık kuruluşlarında problem yaşayıp yaşamadığı sorulduğunda cevabı şu şekilde olmuştur: "Öyle şeyler olmadı. Dediğim gibi bir arkadaşımız var ve onun Türkçesi çok iyi. Tercümana ihtiyacımız olduğu zaman onu arıyorduk. Doktor ve hemşirelerin davranışları normaldi. Muayene olabiliyorduk" (Katılımcı 4, Erkek, 16). Bir başka katılımcı ise bu dayanışma ağından iş konusunda bahsetmiştir. Göç ettikten sonra arkadaşlarının kendisine yardımcı olduğuna dair ifadeleri şu şekildedir:

> *"Geldiğimde hem 17 yaşındaydım hem de param yoktu. Savaş nedeniyle kaçtım ve geldim. Gelmeden cebimdeki tüm parayı da harcadım son yıllarda. Önemli olan şey o dönemde iş bulmam gerekiyordu. İlk geldiğimde Gaziantep'e gittim. Gaziantep'te bir arkadaşım var, onun yanına gittim. Birkaç gün onun yanında kaldım. İş aradık ama bulamadık. Ondan sonra başka bir arkadaşım beni aradı. İstanbul'dan sonra Kırklareli'ne geçtim. Orada mobilya işinde çalıştım. Çankırı'ya da 4 yıl önce geldim. Ev bulurken de sorun hala devam ediyor. Evleri yabancılara vermek istemiyorlar. Tanıdıklarla zar zor ev bulabiliyoruz" (Katılımcı 3, Erkek, 17-18).*

Farklı bir katılımcıyla yapılan görüşme de ise katılımcı burada tanıştığı Suriyelilerin kendisine dil konusunda yardımcı olduğundan bahsetmiştir ve şu şekilde açıklamıştır:

> *"İlk geldiğimde Türkçe bilmiyordum. İnsanların ne dediğini anlayamıyordum. O yüzden insanlardan uzak duruyordum. Çünkü çekiniyordum. Sonra buradaki Suriyelileri tanıdıkça onlarla görüşmeye başladım. Onlarla arkadaş olduk. Onlar Türkçe biliyorlardı. Bana da onlar yardımcı oldu. Türkçe'yi biraz onların da yardımıyla*

öğrendim. Sonra da daha çok okuldan öğrendim. Öğrenmek okulda daha kolay oldu" (Katılımcı 6, Erkek, 14).

Bunlar gibi örneklere bakıldığında göçmenler arası yardımlaşma ve dayanışma ağları olduğu net bir şekilde görülmektedir. Görüşmelerde katılımcılara neden tanıdıklarına yakın yerlerde ev tutmayı tercih ettikleri sorulduklarında verilen cevap ise bunu desteklemektedir. Katılımcılar bir arada olunca daha iyi hissettiklerini ve daha güvende olduklarını düşündüklerini söylemişlerdir. Genelde birbirleri ile iletişim halinde de olduklarından bir arada kalmayı tercih ettiklerini ve birbirlerine destek olduklarını belirtmişlerdir. Göçmenler arası dayanışma ağlarını mezosistem bağlamında incelemek mümkündür. İki ya da daha fazla mikrosistem arasındaki bağlantıyı ele aldığından, burada ele alınan göçmenler arası bağlantı olduğundan katılımcılar arasında mezosistemin gelişime etkisi olarak incelenebilmektedir (Eslek & Yılmaz Irmak, 2018).

4.3.3. Sosyal Yardımlardan Faydalanma

Yapılan görüşmelerde bazı katılımcıların sosyal yardımlardan faydalanırken bazılarının faydalanamadığı saptanmıştır. Bunun sebebi tam olarak bilinememekle birlikte yardım almayanların bu konularda pek bilgi sahibi olmadığı görülmektedir. Türkiye'de resmi olarak göçmenler için her ay verilen bir maaşın olmadığı belirtilmiştir. Sosyal yardımın sağlık, eğitim ve gıda gibi konularda destek olmak adına yapıldığı saptanmıştır. Görüşmeler dışında yapılan teorik araştırmada sadece belirli şartları taşıyan ve uluslararası koruma statüsüne sahip olan kişilerin Avrupa Birliği tarafından Sosyal Uyum Yardımı aldığı bilinmektedir. Yapılan görüşmelerde ise yardım alan katılımcılara nasıl bir yardım aldıkları sorulduğunda konuyu çok açmak istemedikleri ve soruyu geçiştirmeye çalıştıkları saptanmıştır. Yardım alan katılımcıların görüşme sırasında hem göçmen olup hem de üstüne yardım almaları göze batabilir ya da dışlanabilirler çekincesi ile bu konu hakkında çok bilgi vermek istemedikleri düşünülmektedir. Katılımcılar bu yardımları yapan dernekler olduğunu belirtmişlerdir. Mülteciler için dernekler olduğunu ve bazı göçmenlerin buradan yardım alarak barınabildiğini söylemişlerdir. Bu dernek veya vakıfların göçmenlerin yüksek ücretli olan sağlık hizmetlerini karşılayabildiklerini ama bu yardımların her göçmene sağlanmadığını, özel durumu olanların öncelikli olduğunu belirtmişlerdir.

4.3.4. Özel Alanda Kalma Stratejisi

Yapılan görüşmelerde katılımcıların yaşanabilecek sıkıntılardan kaçınmak adına kendilerince özel alanda kalma stratejisi uyguladığı saptanmıştır. Katılımcıların çoğunluğu kendi özel alanlarına daha düşkün olup sosyal hayatta daha çok kendi göçmen yakınlarıyla bir aradadır. Katılımcılardan üç tanesi Çankırı ilinde tanışmış daha önce tanışmışlığı olmayan ve şu anda Çankırı Karatekin Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği bölümünde okuyan öğrencilerdir. Okul aracılığı ile burada tanıştıklarını belirtirken görüşmeler birbirlerinden habersiz farklı günlerde yapılmıştır. Bu üç öğrenci dahil olmak üzere katılımcıların genelde kendi içlerinde sosyalleşmeye çalıştıkları görülmektedir. Öğrencilerin hepsi genelde okulda olduklarını ders bitiminde evlere dağıldıklarını ve dışarıda görüşürlerse bunun kendi aralarında olduğunu belirtmişlerdir. Türk olan sınıf arkadaşlarıyla konuştuklarını fakat özel hayatta pek görüşmediklerini, bunu tercih etmediklerini aktif bir sosyal hayattan uzak olduklarını belirtmişlerdir. Başka bir katılımcı ise bu konuda şunları dile getirmiştir: "Ben Türklerle çok konuşmuyorum. Alışveriş yapacağımız zaman konuşuyorum sadece. O zaman da sıkıntı olmuyor. Hiç Türk arkadaşım yok. Kimseyi tanımıyorum. Arkadaşlarım hep Suriyeli" (Katılımcı 15, Kadın, 16). Burada katılımcının kendi özel alanı çerçevesinde kendisine sunulan olanakları değerlendiremediği ve toplumdan uzak durmayı tercih ettiği görülmektedir. Buna benzer bir şekilde Katılımcı13 (Kadın, 10-11), hiç çalışmadığını belirtmiştir. Katılımcı sosyal hayattan uzaktır. Hiç kaynaşma eğiliminde bulunmamıştır. Sadece burada kısa bir süre eğitimine devam etmiştir. Sağlık problemi yaşadığında hastaneye gitmeyi dahi çok tercih etmemektedir. Okuduğu sıralarda hayatının okul ve arasında idame ettiğini belirterek sosyal hayattan uzaklığını dile getirmiştir. Şu an ise okumadığı için genel olarak ev hayatı sürdürdüğü görülmektedir. Başka bir görüşmede katılımcının özel alanda kalma stratejisinin daha çok ailesiyle ilgili olduğu saptanmıştır. Katılımcıdan elde edilen veriler şu şekildedir: "Hayır. Ablamlar ve ben hiç çalışmadık. Ablamlar daha sonra evlendi zaten. Hep abilerim çalıştı. Annemle ben ev duruyoruz. Maddi olarak sıkılsak bile abilerim çalışmama izin vermez" (Katılımcı 11, Kadın, 11). Maddi anlamda zorlanmalar yaşansa dahi abilerinin çalışmasına izin vermeyeceğini belirten katılımcının ailesi tarafından biraz korumacı yaklaşımla karşı karşıya kaldığı saptanmıştır. Bunun temel sebebinin ise abilerinin yeni ülkede kardeşlerini kendilerince korumaya çalışması olduğu ve biraz da cinsiyet temelli koruma içgüdüsünün onlar farkında olmadan işlendiği görülmektedir. Bu durumu mikrosistemle anlamlandırmak mümkündür.

Katılımcının aile üyeleriyle etkileşiminin yer aldığı mikrosistemde, katılımcı ailesinin de sergilediği davranışla birlikte ev sahibi ülkede toplumsallaşmayarak kendi özel alanında kalmaktadır ve bu durum onun gelişimini etkilemektedir (Doğan, 2010).

4.3.5. Toplumsal Alanda İzolasyon Uygulama Stratejisi

Yapılan görüşmelerde katılımcıların bazılarının göç sonrası yeni toplumda sosyalleşmekten çekindiği ve kendi kabuğuna çekildiği saptanmıştır. Bunun sebebi hem dışlanma çekincesi hem de ailenin katılımcı üzerinde kurduğu baskıdır. Toplumsal alanda kendini izole eden katılımcılar daha çok kendi aileleri ve göçmen tanıdıkları ile iç içe olduğunu belirtmiştir. Genelde Türk vatandaşlarla iletişim kurmamışlardır ve hepsinde bu konuda tedirginliğin mevcut olduğu gözlemlenmiştir. Bu katılımcılar dışında üzerinde aile baskısı veya dışlanma korkusu olmadığı halde buraya tek başına göç ettiğinden ve kimsesi olmadığından dolayı kendisine herhangi bir şeyden ya da birinden zarar gelmesinden korktuğu için toplumsal alandan izole olan bir katılımcı da vardır. Bu katılımcının ifadeleri şöyledir: "Bir tek ben geldim, tek başıma. Annem ve babam savaştan önce vefat etti. Abimle yaşıyorduk. Ama abim de öldü. Savaşta patlamada yaralandı ve öldü. Ailemden kimse kalmadı. Ben bu hayatta tekim" (Katılımcı 10, Kadın, 17-18). Görüşme sırasında katılımcının gözlerinin korkarak baktığı, görüşmeyi yaparken dahi yapılan görüşme ile ilgili birçok soru sorduğu ve tedirginlikle cevap verdiği gözlemlenmiştir. Katılımcının herhangi birinden herhangi bir zarar gelmesine karşın, kendisini koruyacak kimsesi de olmadığından dolayı toplumdan kendini izole ettiği açıkça görülmüştür. Katılımcı sadece geçimini sağlamak adına geçici işlerde çalışmaktadır ve çalışırken de kafasını çok yerden kaldıramadığını, birinin kendisine bir şey söylemesinden ya da farklı bir gözle bakmasından korktuğunu açıkça belirtmiştir. Katılımcının sadece Türklerden değil kendisi gibi göçmen olanlardan da çekindiği görülmektedir. Göçmenlerle de görüşmediğini iletişim kurmadığını söyleyen katılımcı onlardan da kendisini soyutlamaktadır. Bu katılımcının kendini izole etmesinin sebebi insanlardan gelebilecek zarar korkusu olduğunu açıkça saptanmıştır. Aile baskısı ya da dışlanma korkusu ile toplumdan izole olan bir katılımcıdan elde edilen veriler ise şöyledir: "Sadece bir kez kuaförde çalıştım. O da çok kısa oldu. On gün kadar çalıştım. Daha sonra işten ayrıldım. Ailem zaten çalışmamı istemiyordu. Bir de az para veriyorlardı" (Katılımcı 14, Kadın, 12). Burada aile aslında cinsiyet temelli koruma içgüdüsü ile katılımcıya yeni toplumda

gelebilecek zararlara karşı onu korumak istese de aslında onu toplumdan izole olmaya zorlamaktadır. Aynı zamanda katılımcının birkaç kez dışlanma yaşaması sebebiyle kendisinin de sosyalleşme konusunda isteksiz olduğu saptanmıştır. Daha çok kendi çevresi ile görüşen katılımcı Türklerle arkadaşlık kurmadığını ve çekindiğini belirtmiştir. Burada da özel alanda kalma stratejisinde olduğu gibi, katılımcının aile üyeleriyle etkileşiminin yer aldığı mikrosistemde, katılımcı ailesinin de sergilediği davranışla birlikte ev sahibi ülkede toplumsallaşamamak katılımcının gelişimini etkilemektedir (Doğan, 2010).

4.3.6. İstihdam Alanına Katılma Çabası

Yapılan görüşmelerde katılımcılarda yeni topluma katılırken kendilerine istihdam konusunda yer bulma çabası olduğu saptanmıştır. Ama bu durumun kolay olmadığı görülmektedir. Göçmenlerin istihdam problemi oldukça karmaşık bir konudur. Görüşmelerde katılımcılar için çalışma izninin önemli bir konu olduğu saptanmıştır. Çalışma izninin olmadığı durumlarda göçmenler geçici işlerde kısa süreli çalışarak günü kurtarmaya çalışmaktadır. Bu durumda onları kötü şartlarda düşük ücretle çalışmak durumunda bırakmaktadır. Onların bu şekilde istihdam alanına katılma çabası işverenlerde düşük iş gücü anlayışını ortaya çıkarabilmektedir ve bu da emek sömürüsünü ortaya çıkarmaktadır. Bu durum yapılacak bir iş ile ilgili olması gerekenden daha az ücrete birçok göçmen çalışan bulunabilir mantığı ile yerli vatandaşlar tarafından da dezavantaja dönüşebilmektedir. Düşük iş gücüne aynı işi göçmenlere yaptırabilen işverenler yerli vatandaşlar için istihdam problemleri oluşturabilmektedirler. Bu da yerli vatandaşları daha da öfkelendirerek göçmenlere karşı tutumlarını daha da kötü etkileyebilmektedir.

Yapılan görüşmelerde katılımcıların genel anlamda inşaatlarda, elektrik işleriyle uğraşan dükkanlarda, yemek sektöründe (kafe, lokanta, pastane, vb.), fabrikalarda, ayakkabıcılarda ve çay bahçelerinde çalıştıkları saptanmıştır. Katılımcıların bazılarının 18 yaş altındayken de çalışma hayatına atıldığı göz önünde bulundurulduğunda çocuklarında emek sömürüsü söz konusu olmaktadır. Yapılan görüşmelerde bir katılımcının bu konuda kullandığı ifadeler şu şekildedir:

"Evet çalıştım. Fabrikada çalıştım ve yemekle ilgili yerlerde çalıştım. Fabrikada çalışırken çok zorlandım. Ağır işler yaptığım oldu. Kötü davrananlar oldu. Kötü konuşanlar da oldu. Daha sonra oradan çıktım. Ama yeme içme yerlerinde çalışırken öyle bir şey olmadı. Daha iyiydi" (Katılımcı 8, Erkek, 14).

Düşük ücretlere çalıştığını söyleyen katılımcının hem iş ararken zorlandığı hem de bulduğu işte çalışırken zorlanmalar yaşadığı saptanmıştır. Bu konuda saptanan veriler Aygül'ün çalışmasıyla da desteklenmektedir.

Aygül (2018), "Mültecilerin yaşadıkları illerdeki işgücü piyasalarına girişleri, illerin ekonomik durumlarına, bir diğer deyişle yörenin ihtiyaçlarına göre şekillenmektedir. Mültecilerin işgücü piyasasında emek yoğun sektörlerde ve ağırlıklı olarak vasıfsız iş kollarında çalıştıkları görülmektedir. Bağımsız işyeri açan mülteci esnaf ve zanaatkârlar da bulunmaktadır. Mültecilerin işgücü piyasalarına katılımı ile ilgili yasal düzenlenmelerin yeni yapılmış olması ve bu konuda henüz bir farkındalığın oluşmaması nedeniyle bu işletmelerin çoğu kaçak durumundadır. Küresel rekabetin varlığı ve şiddeti, çocuk emeğinin de sömürülmesine neden olmaktadır. Çocuk işgücü enformel sektörlerin ve özellikle de emek yoğun iş alanlarının bir parçası haline gelmiştir."

Görüşmelerde katılımcıların çoğu tanıdıklarının yanında işi girmedikleri takdirde iş bulma konusunda zorlandıklarını belirtmiştir. Buradan da işverenlerin düşük iş gücü anlayışının Çankırı ili kapsamında çok görülmediği saptanmıştır. Burada gözlemlenen göçmenlerin iş konusunda sürekli geçici işlerde çalıştığı ve göçmen olduklarından dolayı bazen daha ağır işlere maruz kalmaları olmuştur. Zaman zaman çalıştıkları yerlerde problem yaşayan katılımcıların patronlarının gözünde de gözden çıkarılmaya müsait oluşu gözlemlenenler arasındadır.

Katılımcıların istihdam alanına girme çabası ve içerisinde bulundukları ekonomik sıkıntılar kronosistem çerçevesinde değerlendirilebilmektedir. Yaşanılan ekonomik sıkıntıların ve çalışılan şartlardaki olumsuzlukların katılımcılar üzerinde etkileri incelenebilmektedir (Purutçuoğlu & Doğan, 2017).

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma 18 yaş altındayken çoğunlukla ebeveynleri ile birlikte Türkiye'ye göç etmek durumunda kalan göçmen çocuklarının deneyimledikleri sorunları ve olanakları Çankırı ili üzerinden ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu bağlamda göç sırasında ve sonrasında Türkiye'de deneyimledikleri olanaklar ve çekilen zorluklar, ekonomik, bireysel ve toplumsal boyutta incelenmiştir. Katılımcılardan elde edilen verilere bakıldığında çoğunlukla göçmenlerin ilk geldikleri süreç için ekonomik alanda zorlanmalar yaşadığı ve asıl problemlerinin tutunabilme çabası olduğu görülmüştür. Ekonomik anlamda zorlanan göçmenlerin çalışma şartları incelenmiş ve çoğunluğunun kötü şartlarda emek sömürüsüne maruz kalarak çalıştığı gözlemlenmiştir. Çocuk göçmenlerin yeni ülkede yetişkinlerin sorunlarıyla karşı karşıya kaldıkları ve onlara ağır gelebilecek sorumlulukları üstlenmek durumunda

kaldıkları saptanmıştır. Zamanından önce büyümek zorunda kalarak gerek ekonomik sorunlar gerekse çalışma hayatına atılma gibi konularda yerli vatandaşların çocuklarına göre farklılıklar göstererek büyümek durumunda kaldığı tespit edilmiştir. Bir kısmının bu sebeplerle eğitimine devam edemezken diğer kısmının genel olarak yaş grubu daha küçük olanların eğitime devam ettikleri saptanmıştır. Kendilerince çalışabilir durumda olanların on sekiz yaş altı olsa da çalışmaya başladığı görülmüştür. Göçmenlerin genelinde çocuklarını çalıştırmak konusunda cinsiyet ayrımı yapıldığı ve farkında olmadan cinsiyet temelli koruma içgüdüsü ile davranarak kız çocuklarını çalıştırmadıkları gözlemlenmiştir. Katılımcıların görüşme sırasında çekindikleri ve itinayla soruları cevapladıkları görülmüştür. Çoğu katılımcı bazı soruları cevaplarken çok detaya inmek istememiştir. Katılımcıların yapılan görüşmenin kendileri için bir yaptırımı olup olmayacağı konusunda endişe yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu sebeple gereken açıklama kendilerine yapılsa da temkinli cevaplar verdikleri saptanmıştır.

Çalışmada, çocukların gelişim döngülerini göç gibi önemli değişimlerin nasıl etkilediğini inceleyen ve açıklamaya çalışan Ekolojik Sistemler Kuramından bahsedilmiştir. Bu kuram çerçevesinde göç ve göçün getirdiği durumlar incelenmiştir. Ekolojik Sistemler Kuramı, çocuğun gelişim döngüsünde diğer bireylerle olan etkileşiminin önemine vurgu yapar ve çocuğun yaşı ilerledikçe karşılaşabileceği risklerde artmaktadır. Göç, savaş ve ekonomik durumlar gibi ekolojik nedenlerin çocuğun gelişimi üzerindeki etkilerini inceler.

Ekolojik Sistemler Kuramına çocuğun gelişimi etkileyen beş ana sistem vardır. Bu sistemler mikrosistem, mezosistem, ekzosistem, makrosistem ve kronosistemdir. Çalışmada Suriyeli sığınmacı çocukların deneyimlediği sorunlar ve olanaklar incelenirken bu sistemlerle olan ilişkilerine değinilmiştir.

Bu çalışmada katılımcıların deneyimlerine dayanarak elde edilen diğer bulgular şu şekildedir: Göçmenlerin genelinde geri gönderilme korkusu vardır ve bu sebeple Türkiye'de herhangi bir olaya karışıp başlarına kötü bir durum gelmesinden ya da sınır dışı edilmekten korkmaktadırlar. Bu durumdan dolayı çocuklarını da sıklıkla herhangi bir olaya karışmamaları konusunda uyarmaktadırlar. Türkiye'deki yerli vatandaşlar tarafından kendilerine yapılan ötekileştirmeleri çok ağır olmadığı sürece görmezden gelmektedirler ve farkında olmadan kendilerince azımsanan ayrımcılık politikası uygulayarak yerli halkı haklı bulmaktadırlar. Bazı katılımcıların resmi ya da özel

kurumlardan sosyal yardım aldığı tespit edilmiştir. Eğitim pratikleri konusunda Türkiye'de göçmenler için sunulan eğitim imkânlarından yararlanıp Çankırı'da üniversite öğrencisi olan katılımcılar olduğu tespit edilmiştir.

Göçmenlerin çoğunun genel olarak kimlik ve güvence problemi yaşadıklarından dolayı sürekli iş değişikliği yaparak kalıcı işlerde çalışamadıklarını görülmüştür. Türk vatandaşlarla sıkıntı yaşamak istemeyen göçmenlerin genelde kendilerini toplumsal alandan izole ettikleri ve sadece kendi çevrelerindeki arkadaşlarıyla görüştükleri saptanmıştır. Bu durumda onların toplumsallaşamamasıyla birlikte onları pasifleştirmiştir. Yerli halk ile iyi ilişkiler kurabilen göçmenler ise çok fazla ayrımcılığa maruz kalmadıklarını ve basit sıkıntılar yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Çankırı'da bulunan göçmenlerin istismar konusunda cinsel istismara maruz kalmadıkları saptanmıştır ve küçük çoğunluğunun fiziksel istismara, büyük çoğunluğunun sözel istismara maruz kalındığı ifade edilmiştir.

Bu çalışma kapsamında Suriyeli göçlerinden etkilenen ülkeler arasında Türkiye'nin en başta geldiği görülmektedir. Katılımcılar kendi ülkelerinde savaştan dolayı hem can ve mal güvenliği olarak hem de ekonomik olarak yaşamanın çok zor olduğunu dile getirmektedir. Türkiye'de ne kadar süre daha kalacaklarını kendileri de bilmeyen katılımcıların hayata tutunma çabası içerisinde oldukları görülmüştür.

KAYNAKÇA

Ağır, O., ve Sezik, M. (2015). Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları. *Birey ve Toplum*, 95-123.

Akın, M. H., ve Bozbaş, G. (2020). Türkiye'den Suriye'ye Göçün Sosyolojik Sonuçları: Suriyeli Göçmenler Üzerine Uygulamalı Bir Saha Araştırması. *Necmettin Erbakan Üniversitesi65*, 47-65.

Akyıldız, İ. E. (2016). Göç Teorilerinin Karşılaştırmalı Analizi. *Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 127-176.

Altunbaş, A. (2020). Türkiye'de Yaşayan Göçmenlerin Üniversite Eğitiminden Memnuniyetinin Konyadaki Suriyeli Öğrenciler Üzerinden Değerlendirilmesi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 64-74.

Arslan, E. (2008). Bağlanma Stilleri Açısından Ergenlerde Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri ve Ego Kimlik Süreçlerinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2-122.

Ateş, H., ve Yavuz, Ö. (2017). Göçmen Ötekileştirme ve Çok Kültürlülük. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 1287-1301.

Aydın, N. (20181-12). Nitel Araştırma Yöntemleri: Etnoloji. *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*.

Aygül, H. H. (2018). Mülteci Emeğinin Türkiye İşgücü Piyasalarındaki Görünümü ve Etkileri. *Vizyoner Dergisi*, 68-82.

Bahadır, H., ve Demiral, Y. (2019). Suriye'den Türkiye'ye Zorunlu Göç Hareketi ve Çocuk İşçiliği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İş ve Meslek Hastalıkları Bilim Dalı*, 390-397.

Bozpinar, C. (2020). Marx Öncesi Emek Değer Teorisi: Genel Bir Bakış. *Politik Ekonomik Kuram*, 72-93.

Can, Y. (2004). Durkheim ve Merton'ın Anomi Kuramları Bağlamında Cemaatten Cemiyete Türk Toplumu. *Niğde Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü* , 95-105.

Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisiş. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 67-91.

Çakı, A. (2018). Geçmişten Bugüne Türkiye'nin Göç Politikası ve Suriyeli Göçmenler Bağlamında Göç Yönetişimi . *Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, 2-133.

Çevik, S. A. (2016). Suriye'den Türkiye'ye Göçün Etkileri. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 80-83.

Demir Yıldız, C. (2017). Ekolojik Sistemler Kuramı Çerçevesinde Yöneticilerin Karar Verme Davranışını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. *Muş Alparslan Üniversitesi*, 223-244.

Doğan, A. (2010). Ekolojik Sistemler Kuramı Çerçevesinde Akran Zorbalığının İncelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 149-162.

Dursun, H. (1997). Damgalama Teorisi ve Suç. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 309-322.

Eranıl, A. K., ve Demirkasımoğlu, N. (2021). Ekolojik Sistemler Kuramı Lensinden Türk Eğitim Politikasının Çoklu Katmanları. *Trakya Eğitim Dergisi*, 1105-1129.

Ertaş, H., ve Çiftçi Kıraç, F. (2017). Türkiye'de Suriyeli Göçmenlere Yönelik Yapılan Eğitim Çalışmaları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 99-110.

Eslek, D., ve Yılmaz Irmak, T. (2018). Ekolojik Sistemler Kuramı Çerçevesinde Göçmen Çocuklar ve Oyunları Üzerine Bir Derleme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 347-362.

Geyik Yıldırım, S., ve Dinler, M. (2021). Suriyeli Kent Mültecilerinin Sosyal Entegrasyonu Üzerine Nitel Bir Çalışma . *Kafkas Üniversitesi İİBF*, 542-478.

Gümüş, A. K. (2018). Suriye'den Türkiye'ye Göçün Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yansımaları (Gaziantep Örneği). *Nİğde Ömer Halis Demir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı*, 1-114.

Gün, Z., ve Bayraktar, F. (2008). Türkiye'de İç Göçün Ergenlerin Uyumundaki Rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 167-176.

Güngör, H., ve Soysal, T. (2021). Yükseköğretiminde Suriyeli Mülteciler. *Milli Eğitim Dergisi*, 1245-1264.

Gürle, Ş. (2012). İstanbul'da Refakatsiz Sığınmacı ve Mülteci Çocukların Karşılaştıkları Sorunlar Uygulamalar . *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 1-319.

İlhan, M. (2016). Açık Uçlu Sorularla Yapılan Ölçmelerde Klasik Test Kuramı ve Çok Yüzeyli Rasch Modeline Göre Hesaplanan Yetenek Kestirimlerinin Karşılaştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 346-368.

Karak, Ş. K. (2014). Edebiyatta Yankılanan Bir Seda: Göç. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 229-243.

Karasu, M. A. (2018). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Kentlerde Neden Oldukları Güvenlik Riskleri. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 51-73.

Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 62-80.

Kartarı, A. (2017). Nitel Düşünce ve Etnıgrafi: Etnografik Yönteme Düşünsel Bir Yaklaşım. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 207-220.

Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Döküman Analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 170-189.

Purutçuoğlu, E., ve Doğan, İ. (2017). Ekolojik Sosyal Hizmet Uygulamaları İçin Sürdürülebilir Kalkınmada Sosyal Hizmetin Yeri . *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1083-1100.

Sayın, H. (2018). Modern Kölelik Olarak Meta-Göçmen İnsan Ticareti Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 79-102.

Sayın, Y., Usanmaz, A., ve Aslangiri, F. (2016). Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 1-13.

Tekin, H. H. (2006). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *Erciyes Universitesi Fen-Edebiyat Fakliltesi Sosyoloji Bölümü*, 101-116.

Tunca, H. Ö., ve Karadağ, A. (2018). Suriye'den Türkiye'ye Göç: Tehditler ve Fırsatlar. *Kara Garp Okulu Bilim Dergisi*, 47-68.

Türkiye Tabipler Birliği. (2016). *Savaş, Göç ve Sağlık*. Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları.

Yakupoğlu, M. (2014). Türkiye'nin Yüksekçğretim Uluslararasılaşma Stratejisi, Avusturya İle Karşılaştırılması. *YBT Uzmanlık Tezi*, 1-162.

Yıldırım, İ., ve Yüksekbilgili, Ö. (2021). Göçmen Girişimciliği ve Suriyeli Göçmenlerin İş Kurma Sorunları. *Socrates Disiplinlerarası Sosyal Bilimler Dergisi*, 112-130.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ORCID	0000-0003-0177-3366
Adı Soyadı	İrem KOŞMAK
Doğum Yeri	Zonguldak
Doğum Tarihi	24.08.1997

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Fakülte	Fen Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Sosyoloji

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Sosyoloji

İLETİŞİM

E-mail	iremkosmakk67@gmail.com